

Uzroci i posljedice prohibicije u Sjedinjenim Američkim Državama

Vidaković, Marko

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:496579>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-02**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Diplomski dvopredmetni studij hrvatskog jezika i književnosti i povijesti

Marko Vidaković

Uzroci i posljedice prohibicije u Sjedinjenim Američkim Državama

Diplomski rad

Mentor: doc. dr. sc. Domagoj Tomas

Osijek, 2023.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za povijest

Diplomski dvopredmetni studij hrvatskog jezika i književnosti i povijesti

Marko Vidaković

Uzroci i posljedice prohibicije u Sjedinjenim Američkim Državama

Diplomski rad

Humanističke znanosti, povijest, hrvatska i svjetska moderna i suvremena
povijest

Mentor: doc. dr. sc. Domagoj Tomas

Osijek, 2023.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.
Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, datum 12.6.2023.

Matej Vinković, 0122230810
ime i prezime studenta, JMBAG

Sažetak

U ovom radu govori se o uzrocima i posljedicama prohibicije u SAD-u. Alkohol se prati od svoje prve prisutnosti u ljudskom društvu, njegovog položaja u kulturama naroda Azije i Europe do doba kolonizatora Sjeverne Amerike gdje je (kao i u gotovo svakoj kulturi dotad) igrao ključnu ulogu u njihovom svakodnevnom životu. Rad analizira transformaciju iz tog položaja alkohola u položaj društvenog neprijatelja protiv kojeg su se borili svi, od protestantskih svećenika, nadahnutih pojedinaca, bivših alkoholičara do žena i bogatih poduzetnika te političara. Rad analizirajući tu borbu daje uzroke prohibicije koji se uglavnom mogu sažeti kao želja za promjenom američkog društva na bolje. Borba protiv alkohola je rezultirala proglašenjem prohibicije 1920. g. kojom je zabranjena proizvodnja, prijevoz i prodaja alkohola diljem države. U radu se analiziraju posljedice prohibicije koje su sve redom bili loše. To su pojava kriminala i crnog tržišta te propadanje američke ekonomije i diplomatske trzavice, što je sve redom dovelo do velike krize u Americi, a time i okončalo očito neuspješnu prohibiciju 1933. g.

Ključne riječi: Sjedinjene Američke Države, prohibicija, alkohol, uzroci, posljedice

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Alkohol prije Amerike	2
2.1. Grci i Rimljani.....	4
2.2. Kršćanstvo i islam	6
3. Uzroci prohibicije u Sjedinjenim Američkim Državama	8
3.1. Europsko nasljeđe	8
3.2. Problem	10
3.3. Borba protiv alkohola u Sjedinjenim Američkim Državama	12
3.4. “Pobjeda”	19
4. Posljedice prohibicije	22
4.1. Kriminal	23
4.2. Kako i zašto je alkohol zapravo preživio?	28
5. Zaključak	37
6. Literatura	38

1. Uvod

Unatoč naprednosti 21. st. u ponudi raznovrsnih opijata prosječnom korisniku, jedan od njih već tisućama godina u svojim različitim oblicima nadmašuje svu konkurenciju, a jedna od tajni tako velikog uspjeha svakako je njegova uloga dodatka u prehrani. Riječ je dakako o alkoholu. Od najsiromašnijeg beskućnika do najviše zamislive društvene elite i od maloljetnosti do kasne starosti, alkohol se u 21. st. količinski troši više nego ikada u povijesti. Takvom stanju mnogi su razlozi i svakako da u toj priči uvelike igraju ulogu rast životnog standarda i industrijalizacija proizvodnje alkohola, no ovaj rad se ne bavi tajnama uspjeha te opojne tekućine, već njen uspjeh i prisutnost u kulturi podrazumijeva. Umjesto toga ovaj rad bavi se jednim u popularnoj kulturi, zbog njegovih popratnih pojava, vrlo zanimljivim događajem. Već na samu ideju zabrane alkohola suvremenom čovjeku se iznad glave počinju stvarati upitnici. Zašto bi netko to želio postići i kakvu bi korist netko imao od uništenja tako velike industrije, a posebice država koja oporezivanjem te industrije izravno zarađuje na samom njenom postojanju i poslovanju? Kako je ta odluka došla iznutra, za pretpostaviti je da se radilo o nepromišljenosti ili zabludi. Unatoč brojnim pitanjima koje takva odluka pobuđuje, ona nisu spriječila Sjedinjene Američke Države da 1920. g. jednostavno zabrane proizvodnju, prijevoz i prodaju alkohola sve do 1933. g. Taj događaj u povijesti pamti se kao prohibicija, a zadaća ovog rada je analizirati njene uzroke i posljedice. Budući da je prohibicija u svojoj zadaći izbacivanja alkohola iz američkog društva bila neuspješna, priča o prohibiciji nije samo priča o borbi s alkoholom, već je njen narativni opseg puno širi. Priča je to o ekonomiji, o politici, o religiji, o društvenoj ulozi žena, o kriminalu, o alkoholizmu, o medicini, o diplomaciji, o korupciji i o umiranju ideala i starih vrijednosti te o početku jednog novog doba. Da bi se ta složena priča počela pričati, valja se vratiti na sam početak i vidjeti kakvu je ulogu alkohol imao u kulturama koje su prethodile američkoj.

Neke od korištenih knjiga u ovom diplomskom radu biti će citirane bez navođenja stranica te će umjesto toga biti navođena poglavlja i potpoglavlja iz kojih su citati i parafraze izvučene. To je zato što se radi o elektroničkim inačicama tih knjiga koje nemaju fiksne stranice, već se njihov broj mijenja ovisno o postavkama korisnikovog čitača za elektroničke knjige (riječ je o EPUB formatu za elektroničke knjige).

2. Alkohol prije Amerike

S velikom sigurnošću pretpostavlja se da su ljudi u prapovijesti već konzumirali alkohol. Sakupljačka društva, kako njihov sam naziv kaže, sakupljala su hranu dostupnu u prirodi kako bi preživjeli i jedan od najčešćih izvora takve hrane bile su voćke i razno grmlje čiji su plodovi u obliku voća i bobica savršeno služili toj svrsi. Tu su se ljudi, premda to još nisu mogli objasniti, prvi put susreli s prirodnim postupkom fermentacije. Kada bi plodovi voćki i raznog grmlja prešli granicu potpune zrelosti krenulo bi njihovo propadanje tj. trunjenje. Otvaranjem kože tih plodova njihovoj unutrašnjosti otvoren je put plijesni koja se hrani šećerom kojim svi ti plodovi obiluju. Posljedica tog čina je stvaranje alkohola koji po snazi može doseći do 5%, pa su se ljudi isprva slučajno našli pod utjecajem alkohola na sličan način kao što do današnjeg dana čine pojedine životinje kada jedu plodove voćki koji duže vrijeme leže na tlu.¹

Činjenica da ljudi nisu mogli znanstveno objasniti postupak fermentacije nije ih spriječila da fermentaciju otkriju i krenu ju kontrolirano poticati s ciljem proizvodnje alkohola. Takva praksa postala je lakša i češća u neolitiku, dobu kada su sakupljačka društva zamijenjena sjedilačkim društvima koja su počela uzgajati razne kulture od kojih se mogao praviti alkohol i, što je najvažnije za priču o alkoholu, praviti keramiku u koju se taj isti alkohol mogao spremati. Najraniji dokaz za takvu praksu pronađen je u jednom grobu u sjevernoj Kini. Kemijskom analizom ostataka u keramičkim posudama iz 7. tisućljeća pr. Kr. utvrđeno je da se u posudama nalazilo fermentirano piće spravljeno od riže, meda, grožđa i glogovih bobica.²

Iako su to prvi dostupni dokazi, vrlo je vjerojatno da je alkohol bio u proizvodnji i prije neolitika (dakle prije oko 10 000 g. pr. Kr.), no takvi dokazi su najvjerojatnije već izgubljeni zbog (ne)trajnosti materijala od kojih su napravljeni onodobni spremnici (drvo ili koža).³

I tako se proizvodnja alkohola proširila širom svijeta. Za ovaj rad je međutim posebno važno promotriti ulogu alkohola u velikim kulturama antičkog svijeta. U dokumentiranoj uporabi

¹ Phillips, Roderick, *Alcohol: A History* (The University of North Carolina Press, 2014.), 1: Alcohol in Ancient Worlds – Nature and The Human Hand (e-knjiga)

² Gately, Iain, *Drink: A Cultural History of Alcohol* (Gotham Books, 2008.), 1: THE GRAIN AND THE GRAPE (e-knjiga)

³ Phillips, *Alcohol*, 1: Alcohol in Ancient Worlds – Nature and The Human Hand

alkohola tu se prvi ističu narodi Mezopotamije i Egipćani, no unatoč velikoj ulozi alkohola u njihovoj povijesti, slabo se nalazi ikakvih komentara i promišljanja o njemu koji čine više od toga da alkohol veličaju i spominju kao ključan čimbenik u njihovim kulturama.⁴

Neka ipak bude rečeno da se već u njihovim kulturama dogodila značajna podjela koja se na neki način zadržala do današnjih dana. Zbog onodobne ograničene proizvodnje vina njegova proizvodnja bila je premala za njegove potencijalne uživatelje. Ta rijetkost uzrokovala je skupoću vina, pa se vino vrlo brzo ustalilo kao piće društvene elite koja si je takav luksuz mogla priuštiti, a također je bilo vezano za religioznost i duhovnost. Zbog toga u antičkoj povijesti postoji više povijesnih zapisa o vinu (jer je jedino elita imala pristup pismu), nego o pivu koje je zbog velikog uzgoja žitarica za prehranu bilo jeftinije i dostupnije. Štoviše, antičko pivo je bilo mnogo hranjivije od većine današnjeg. Postupak stvaranja slada dao bi istoj količini žitarica koja bi proizvela kruh veću kaloričnu vrijednost, a doda li se tome još niži postotak alkohola i bogatost piva karbohidratima, vitaminima i proteinima, pivo je bilo savršeno piće za svakodnevnu prehranu, pa ne čudi da se davalo kao obrok radnicima i robovima koji su radili na piramidama. Valjalo bi još reći da je ondašnje pivo bilo nefiltrirano i da se u njemu moglo naći ljuski i stabljika.⁵

Iako bi se dalo reći da je danas vino mnogo dostupnije nego u antička vremena, razlika u društvenim slojevima danas se iskazuje ne dostupnošću vina, već njegovom kvalitetom i sortom. Jasno je da i danas društvena elita pije najskuplja vina, dok se niži društveni slojevi moraju zadovoljiti onim najjeftinijima ili vinom iz kućne radinosti. Drugim riječima, pivo je i danas piće koje se prvotno veže uz široke mase.

Egipćani i narodi Mezopotamije nisu se opterećivali proučavanjem društvene i kulturne uloge alkohola u njihovoj svakodnevici, no jasno su naznačili da je on itekako bio prisutan i važan čimbenik u životu svih slojeva njihovih društava. Jedno je s takvim rezultatima bilo sigurno. Alkoholu je opstanak u ljudskom društvu bio zagwarantiran! Međutim, valja nastaviti pratiti alkoholni put i vidjeti što su o alkoholu rekli narodi koji su postavili temelje buduće zapadne kulture, a riječ je dakako o Grcima i Rimljanima.

⁴ Phillips, *Alcohol*, 1: Alcohol in Ancient Worlds – Nature and The Human Hand

⁵ Gately, *Drink*, 1: THE GRAIN AND THE GRAPE

2.1. Grci i Rimljani

Nimalo ne čudi činjenica da je upravo kultura koja je u povijesti prepoznata kao najznačajnija u razvoju umjetnosti i znanosti ujedno i prva koja je o alkoholu ostavila nešto više od zapisa koji ga veličaju. Grčka je do današnjih dana zbog svojeg geografskog položaja bila i ostala pogodna za proizvodnju vina, pa je glavno i jedino alkoholno piće bilo vino. Pivo im je bilo poznato, ali su ga odbacili kao nezdravo i za njih kao civilizirane ljude neprikladno piće.⁶

Vino antičke Grčke bilo je nefiltrirano i trebalo ga je cijediti prije konzumiranja. Obavezno se miješalo s vodom jer je konzumiranje čistog vina smatrano neciviliziranim i opasnim. Uslijedila su brojna zapažanja vezana uz alkohol. Hipokrat, budući otac zapadne medicine, zagovarao je uporabu vina za liječenje gotovo svih bolesti koje je uočio. Vino proizvedeno na različitim mjestima razlikovalo se okusom jedno od drugog. Zabilježen je mamurluk kao posljedica konzumiranja previše alkohola i postupci rješavanja od tog nesretnog stanja. Zabilježeno je i da pijani ljudi govore stvari koje ne bi govorili kad su trijezni i da isto tako čine stvari koje inače ne bi činili. Zabilježeno je da alkohol može ubiti.⁷

Sve to nije obeshrabrilo Grke da uživaju u svojem najdražem piću (valja imati na umu da je ženama u pravilu bilo zabranjeno piti te je vino uglavnom bilo namijenjeno starijim muškarcima). Štoviše, smatralo se da oni koji piju samo vodu smrde. Dokaz ukorijenjenosti vina u kulturi antičke Grčke svakako su simpoziji, događanja koja je najjednostavnije opisati kao svečane pijanke (pravila njihovog održavanja bila su detaljno određena, od njihovog tijeka do gostiju koji su mogli biti samo muškarci) koje su Grci organizirali uz popratne zabavne aktivnosti različitih vrsta. Brojne su bile i onodobne krčme zvane *kapelion*, a alkohol je svoj trag ostavio i u umjetnosti, budući da je grčki bog vina, Dioniz, bio i zaštitnik kazališta zbog mitova koji su se uz njega vezali. Odmah s tim povezano, valja reći da stihova posvećenih vinu u antičkoj Grčkoj nije nedostajalo.⁸

Kako se za rimsku kulturu nužno veže i grčka za koju je u povijesti gotovo uvriježen stav da su ju Rimljani besramno prekopirali u svakom pogledu, ne bi se moglo okriviti bilo koga tko bi

⁶ Phillips, *Alcohol*, 2: Greece and Rome – The Superiority of Wine

⁷ Gately, *Drink*, 2: BACCHANAL

⁸ Gately, *Drink*, 2: BACCHANAL

pomislio da su Rimljani, pogotovo kad se u obzir uzme kultura hedonizma vezana uz njih (propagirana pomoću raznih filmova i televizijskih serija do današnjih dana) objeručke prihvatili konzumiranje alkohola od svojih grčkih uzora. To bi, međutim, bilo pogrešno. Rimljani su imali svoje božanstvo (Liber) vezano uz alkohol i ono je po svojoj naravi bilo puno uzoritije nego ono grčkog boga Dioniza (kojeg će Rimljani kasnije usvojiti i nazvati Bako). Kada se kult Dioniza proširio rimskim teritorijem u 2. st. pr. Kr., Rimljani su oštro reagirali na njegovu pojavu smatrajući da bezrazložno opijanje nema svrhu i da je prisutnost takvog kulta plan da se njihova vlast naruši. Uslijedio je dekret 186. g. pr. Kr. kojim je Senat naredio progon sljedbenika tog nepoželjnog kulta i uništavanje svih njegovih svetišta. Otprilike sedam tisuća ljudi izgubilo je svoje živote u tom progonu. Promjena stave prema alkoholu uslijedila je tek nakon nekoliko desetljeća i to zbog toga što je vino bilo sastavni obrok rimske vojske, pa je bilo potrebno povećati proizvodnju.⁹

Druga teorija je da je kult prihvaćao i žene (kojima je alkohol bio zabranjen) te da je njegov ustroj narušavao dozvoljene obiteljske i političke obrasce. Bilo kako bilo, nakon tog incidenta u rimskoj je kulturi za alkohol uslijedilo pogodno razdoblje. Kao i Grci i Rimljani su vino pili razrijeđeno s vodom, a s vremenom su također kao i Grci počeli raspoznavati vrste među vinima. Napredak su međutim ostvarili na području medicine jer su rimski velikani Plinije i Seneka prepoznali još negativnih posljedica neumjerenog uživanja u alkoholu koje su Hipokratu promakle. Također, u rimskoj kulturi svoje mjesto je pronašlo i pivo. Može se pretpostaviti da je nestanku za antičku Grčku tipičnog alkoholnog elitizma (koji je odobravao samo vino) pomogla veličina rimskog teritorija tj. susjedstvo s brojnim barbarskim narodima koji su obilato konzumirali pivo. Također, nije tajna da se Rimljanima iznimno dopala keltska medovina.¹⁰

Rimljani su dakle svojim prihvaćanjem alkohola i širenjem njegove ponude u odnosu na Grke već u 2. st. pr. Kr. osigurali njegov opstanak i konzumaciju diljem svojeg teritorija, pa se slobodno može reći i u Europi u cijelosti. Sve dosad navedene kulture vezale su alkohol uz božanstva, što je jasan pokazatelj njegove važnosti i osiguravatelj njegovog opstanka. Na sličan način, ali iz potpuno drugačijeg razloga s alkoholom je postupila i jedna židovska sekta koja će u narednim stoljećima svojim nezaustavljivim širenjem promijeniti rimsko carstvo i svijet iz temelja.

⁹ Gately, *Drink*, 3: IN VINO VERITAS

¹⁰ Phillips, *Alcohol*, 2: Greece and Rome – The Superiority of Wine

2.2. Kršćanstvo i islam

Židovska kultura iznimno je bila povezana sa alkoholom u obliku vina koje je igralo važnu ulogu u njihovim ceremonijama. Vino se na dosta mjesta spominje u Tori, ali valja napomenuti da nije riječ samo o hvali alkohola, već se jasno razdvaja umjerena konzumacija od neumjerene. Ne čudi stoga da je Isus Nazarećanin kao utemeljitelj kršćanstva uživao vino, s obzirom na to da je i sam bio Židov. Kršćanstvo je unatoč već velikoj ulozi vina u židovskoj kulturi vinu dalo još veći značaj u ideji transupstancijacije. Ta ideja začeta na Isusovoj posljednjoj večeri značila je da na kršćanskoj misi u Euharistiji kruh i vino postaju Isusovo tijelo i krv. Tu odmah treba spomenuti da je u 19. st. u duhu borbe protiv alkohola nastala tzv. "dvovinska teorija" (engl. two-wine) omogućena različitim hebrejskim izrazima za alkohol koji su korišteni u Bibliji. Ta teorija je tvrdila da je vino, kada je spominjano u Bibliji u pozitivnom svjetlu, zapravo sok od grožđa, dok je u bilo kojoj negativnoj situaciji riječ o pravom vinu.¹¹

Kršćanstvo se nakon Isusove smrti zahvaljujući neumornom radu njegovih apostola širilo iznimno velikom brzinom te je uhvatilo korijen diljem rimskog teritorija. Kako je i općepoznato, iz progonjene židovske sekte tijekom stoljeća prerasli su u službenu religiju Rimskog Carstva. Povezanost kršćanstva s alkoholom samo je blagoslovilo već postojeću alkoholnu kulturu Rimljana, a zbog stalne potrebe kršćana za vinom zbog služenja mise, Crkva je postala veliki sponzor vinske industrije. No, slijedilo je doba promjene. Carstvo se bližilo svome kraju i barbarski susjedi su počeli sa pljačkanjem rimskog teritorija, a svaki uspjeh hrabrio ih je na daljnje i veće podvige. Napregnuto, preveliko i mučeno raznim problemima, Carstvo se naposljetku raspalo. Srećom po kršćanstvo, nova barbarska pastva nekadašnjeg rimskog teritorija nije mrzila alkohol. Štoviše, obožavala ga je! Već u srednjem vijeku kreće rasti kritičnost prema alkoholu, no to nije nimalo naškodilo njegovoj popularnosti i opsegu uporabe.¹²

Islam je najmlađa od triju velikih monoteističkih religija u svijetu, a utemeljio ju je prorok Muhamed u 7. st. na današnjem području Saudijske Arabije uvelike inspiriran judaističkom religijom. Sam po sebi, islam nije toliko bitan za ovaj rad izuzev činjenice da je religija ubrzo nakon svojeg nastanka potpuno zabranila konzumaciju alkohola (što ipak nije potpuno obeshrabilo njegovo uživanje od strane njenih sljedbenika do današnjih dana) što je jedina

¹¹ Phillips, *Alcohol*, 3: Religion and Alcohol – The Paths of Christianity and Islam

¹² Phillips, *Alcohol*, 3: Religion and Alcohol – The Paths of Christianity and Islam

donekle uspješna prohibicija alkohola u nekoj velikoj kulturi na snazi do današnjih dana. Također, islam je kulturno obilježio područje Bliskog istoka (izuzev jugoistočne Europe), a ne kulturu zapada koja je, dakako, bila temelj kulture američkih doseljenika.¹³

Ipak, pojava islama jest važna za priču alkohola jer su dotad mnogobožački narodi ujedinjeni vjerovanjem u jednog boga Alaha, što je pak za rezultat imalo stvaranje homogenizirane kulture, koja je pak omogućila razvoj umjetnosti i znanosti. Tako su znanstvenici Jabir Ibn Hayyan (otac kemije) i Al Razi eksperimentirajući i istražujući nadošli do postupka destilacije kojeg je potonji detaljno opisao u svojem djelu prikladno nazvanom *Tajna*. Radovi prvog znanstvenika prevedeni su na latinski u 12. st., a drugog u 13. st., pa je tako ta trijezna religija podarila Europi temelj za stvaranje žestokih pića. Neka još bude rečeno i da je Al Zahrawi, najveći muslimanski kirurg tog doba primijetio još neke štetne učinke alkohola na pacijentima koji se nisu pridržavali stroge religiozne zabrane. Tako je alkohol naveo kao uzrok grčenja, apopleksije (krvarenje unutar organa), demencije, djelomične i potpune paralize, poteškoća u artikulaciji, gihta i smetnji jetre.¹⁴

Alkohol se na taj način čvrsto ukorijenio u europskoj kulturi. Štoviše, njegova konzumacija se nakon raspada Rimskog Carstva drastično povećala zbog raznih čimbenika. Uistinu, priča o alkoholu u srednjem vijeku i ranom novom vijeku opširna je i po opsegu zaslužuje vlastiti rad. Kako se već proširena priča ne bi dodatno širila, neka bude dovoljno reći da je alkohol bio prisutan na svakom koraku, od piva koje je bilo sastavni dio prehrane malog čovjeka (kao i sastavni dio njegove domaće proizvodnje) do vina koja su se pila na posjedima plemstva. Epidemije kuge u srednjem vijeku također su pogodovale alkoholu zbog smanjenja količine radne snage i rasta plaća. Veće plaće značile su bolje financijsko stanje, a bolje financijsko stanje značilo je više vremena za dokolicu. Rezultat svega toga bila je masovna pojava mjesta gdje se moglo piti alkohol u javnosti. Ne treba pretjerano objašnjavati koliko je to bilo važno s obzirom na to koliko je i danas takav posao česta i unosna pojava. Manje-više takva u alkohol zaljubljena Europa odgojila je buduće američke koloniste.¹⁵

¹³ Phillips, *Alcohol*, 3: Religion and Alcohol – The Paths of Christianity and Islam

¹⁴ Gately, *Drink*, 6: ISLAM

¹⁵ Gately, *Drink*, 7: BREWS FOR BREAKFAST

3. Uzroci prohibicije u Sjedinjenim Američkim Državama

Priča o uzrocima prohibicije zanimljiva je iz više razloga. Najprije je tu već spomenuto čuđenje koje obuzima pri samoj pomisli na takvu ideju koja na prvi pogled nikome ne koristi. Pa je onda tu prisutna ogromna umiješanost žena koja je iz današnjeg pogleda iz dana u dan sve više neshvatljivija (s obzirom da se danas zbog drugačijih društvenih normi i brojnosti žena iz dana u dan primiče trenutku kada će se moći raspravljati o tome konzumiraju li žene jednako ili čak više alkohola nego muškarci). Čudi i politička moć, organiziranost, kapital i utjecaj, sve ono što su imali protivnici alkohola i što im je omogućilo da uspiju s nametanjem tako velike i važne zabrane. Sve je to zato što je prohibicija (osobito njen neuspjeh) na neki način bila znak da se svijet počeo mijenjati i da su stare vrijednosti gubile na značenju. Prohibicija za cilj nije imala kriminal, crno tržište i slom američke ekonomije (iako je ironično sve to postigla), već je njen cilj bio plemenit i pogonjen dobrim namjerama. Alkohol je bio smatran štetnim za društvo i obitelj, poticao je nerad, nasilje i bolesti raznih vrsta i po protivnicima alkohola morao je biti zabranjen kako bi američko društvo bilo sačuvano. Nije pretjerano reći da bi ljudi tog vremena i tog mišljenja, kada bi vidjeli stanje američkog društva danas vjerojatno bili potučeni onim što vide te bi im se njihov problem u usporedbi učinio neznatnim. No, kako je uopće došlo do toga da je alkohol uočen kao problem i kako je nastala i nezaustavljivo marširala ta sudbonosna američka borba protiv alkohola? Kako bi se odgovorilo na sva ta pitanja, valja se vratiti na sam početak kolonizacije Sjeverne Amerike, kada su nastale i opstale prve kolonije.

3.1. Europsko nasljeđe

Iako su engleski pokušaji kolonizacije krenuli još 1497. g., neuspjesi u trajnoj kolonizaciji su se redali sve do 17. st. Španjolci i Francuzi bili su brži. Otkrili su dvije zanimljive stvari. Prva je bila da domorodačko stanovništvo uopće ne konzumira alkohol (što je bilo iznenađenje iz razloga što su ga domorodci u Južnoj Americi obilno proizvodili i konzumirali), a druga je bila da je tlo vrlo pogodno za uzgoj vinove loze. Uspjeh njihovih suparnika i mamac alkoholnog potencijala ohrabrio je Engleze, te su uslijedili neuspješni pokušaji sve do 1607. g. kada je nastao i s vremenom opstao Jamestown u Virginiji. Bio je to početak uspješne kolonizacije Sjeverne Amerike.¹⁶

¹⁶ Gately, *Drink*, 10: PILGRIMS

Valja imati na umu da je alkohol u Europi imao i praktičnu prednost nad vodom iz razloga što je mnogo izvora pitke vode bilo zagađeno. Ta loša iskustva s vodom poticala su koloniste da se za put opskrbe s velikim količinama alkohola. Međutim, zalihe su kad-tad morale dotrajati, pa su stanovnici Jamestowna bili prisiljeni piti vodu koja se za njih pokazala izvorom mnogih muka zbog geografskog položaja i klime koji su utjecali na vodu i činili ju s vremenom opasnom za piće. Puritanci koji su 1621. g. stigli u Plymouth Bay (današnji teritorij Massachussetsa) s u povijesti poznatim brodom Mayflowerom imali su više sreće nego stanovnici Jamestowna, budući da su naišli na izvore pitke vode. Alkohol je zbog svoje sigurnosti zato u kolonijama bio neprocjenjiva roba, a i cilj kolonija (potaknut pričama Španjolaca i Francuza) svakako je bio uzgoj vinove loze, još jedna od stvari koja je pošla loše za stanovnike Jamestowna koji su napokon svoj gospodarski spas pronašli u duhanu koji se dobro prodavao u Engleskoj.¹⁷

Puritanci se u današnje doba vežu za osudu konzumacije alkohola, no zbog već objašnjenih razloga to nije bio slučaj u 17. st. kada je pivo bilo sastavni dio njihove prehrane, pa su nadolazeći kolonisti bili poticani da sa sobom donesu sve potrebno za domaću proizvodnju piva. Massachussets je tako već 1630-ih bio samodostatan u proizvodnji piva kojeg su uglavnom proizvodile žene u domaćinstvima. Zakon iz 1637. g. pokušao je to promijeniti tako što je tražio da se za legalnu proizvodnju piva plati sto funti, no cijena se pokazala nerealnom i nakon dvije godine proizvodnja piva vratila se u ženske ruke. Unatoč očitom prihvaćanju alkohola i poticanju njegove proizvodnje, puritanci su vrlo jasno razlikovali umjereno uživanje u alkoholu od neumjerenog koje je smatrano grijehom te je alkohol na svim razinama postojanja u Massachussetsu bio reguliran zakonima. Tako je bilo određeno po kojim cijenama se alkohol može prodavati, koliko vremenski gost nekog ugostiteljskog objekta smije provesti konzumirajući alkohol, određeno je da samo pripadnici obitelji mogu piti alkohol iz domaće radinosti i to ne neumjerenom, uvedena je služba za svakih od deset do dvanaest obitelji kojoj je zadaća bila da nadgleda opija li se netko iz tih obitelji ili ne, sama proizvodnja piva je bila detaljno propisana, opijanje bi se novčano kažnjavalo itd.¹⁸

Iako je Massachussets već u ranim godinama svog postojanja pokazao sjeme onog što će se s vremenom postati borba za potpunu zabranu alkohola ne samo u Massachussetsu, nego i diljem Sjedinjenih Američkih Država (dalje: SAD-a), iz svega rečenog jasno je da je alkohol bio

¹⁷ Phillips, *Alcohol*, 7: European Alcohol in contact – Non-European Worlds

¹⁸ Phillips, *Alcohol*, 7: European Alcohol in contact – Non-European Worlds

poželjan i općeprihvaćen kulturni element u ranoj kolonizaciji Sjeverne Amerike. Međutim još jedna jako bitna stvar vezana za alkohol stigla je s vremenom u Ameriku iz Europe. Naime u Europi je već od 16. st. već spomenuti process destilacije bio u uporabi u proizvodnji žestokog pića. Destilacija bi se jednostavno mogla opisati kao prokuhavanje ili bolje rečeno zagrijavanje alkohola. Alkohol ključa na nižoj temperaturi nego voda, pa on prvi ispari iz prvotne alkoholne tekućine. Ta para se sakuplja, hladi i njenom kondenzacijom nastaje koncentrirani alkohol u tekućem obliku. Današnja žestoka pića prolaze kroz taj postupak nekoliko puta, a svako ponavljanje pojačava razinu alkohola u tekućini. Iako se Europa s ovim procesom upoznala već u 12. st., u 14. st. je destilacija povezana s alkemijom koja je tada zabranjena. To nije spriječilo korištenje destilacije za proizvodnju alkohola za medicinske svrhe koji je u 16. st. počeo sve više i više dobivati ulogu u rekreativnom konzumiranju.¹⁹

Širenje destiliranog alkohola je imalo i praktični razlog. Naime, mnoge zemlje koje nisu imale sreće sa uzgojem vinove loze proizvodile su puno žitarica koje su pak destilacijom mogle iskoristiti za proizvodnju jačeg alkohola nego pivo. Također, efekt zagrijanosti koji žestoki alkohol pobuđuje u čovjeku koji ga pije mogao je biti još jedan od čimbenika koji je u hladnim zemljama sjevera pobuđivao interes za žestokim pićima, pa je do 1600. g. proizvodnja uhvatila maha u Irskoj, Škotskoj, Njemačkoj, Skandinaviji i drugdje. Do sredine 17. st. proizvodnja se potpomognuta tiskanjem knjiga o destilaciji toliko proširila Europom da je već bila regulirana raznim zakonima, a postojali su i cehovi proizvođača žestokih pića. Jedno od poznatijih je svakako rum koji je svoju slavu stekao na području Kariba. Na istoku Europe riječ je bila o vodki. Središnja Europa svoju žeđ je utaživala vinjakom, kasnije džinom. Uzme li se popularnost žestokih pića u onodobnoj Europi u obzir, bilo je samo pitanje vremena kada će žestoka pića svoje tržište naći u Sjevernoj Americi gdje su živjeli ljudi iz iste te Europe.²⁰

3.2. Problem

Kako je vrijeme protjecalo, sve više i više kolonija počelo se pojavljivati i sa sve većom sigurnošću se moglo reći da je Sjeverna Amerika bila kolonizirana, zasad barem na svojem istoku. Glavno alkoholno piće kolonizatora još uvijek je bilo pivo (osim njega pila se i jabukovača), a

¹⁹ Phillips, *Alcohol*, 6: Distilled Spirits 1500-1700 – Threats to The Social Order

²⁰ Phillips, *Alcohol*, 6: Distilled Spirits 1500-1700 – Threats to The Social Order

njegov problem je bio što se vrlo brzo kvarilo. Destilirani alkohol imao je duži vijek trajanja i zato je onodobno popularni rum stekao prednost nad ostalim pićima. Rum se pravio destiliranjem melase koja se uvozila iz *West Indies* teritorija (engleski naziv za otočja koja su prethodila Amerikama, naziv potječe od činjenice da je Kolumbo mislio kako je otkrio Indiju, pa je radi razlikovanja od istočne, prave Indije, uveden spomenuti naziv) i bio je veliki čimbenik u interkontinentalnoj trgovini jer su se za njega kupovali robovi u Africi koji su u *West Indiesu* bili prodavani za melasu koja je opet išla nazad u Sjevernu Ameriku na preradu u rum. Na taj način je u 18. st. obitelj Brown iz Rhode Islanda bila najveći i najbogatiji proizvođač (ali nikako i jedini) ruma u Sjevernoj Americi. Uslijedila je revolucija protiv Engleske i zbog engleske blokade trgovine Amerikanci su izgubili pristup melasi potrebnoj za pravljenje ruma. Ta alkoholna nepravda ispravljena je proizvodnjom viskija od kukuruza, a poslije revolucije i raži. Postupak destilacije za manju proizvodnju poboljšana je dolaskom doseljenika iz Škotske i Irske. Sve je to povećalo proizvodnju viskija, pa se s razlogom rum ne pamti kao piće Sjeverne Amerike, budući da ga je već u 18. st. viski istisnuo svojom cijenom i dostupnošću. Američki viski otprilike je imao 50% alkohola i bio je jeftiniji od bilo kojeg drugog pića, alkoholnog ili bezalkoholnog, a bio je i sigurniji od potencijalno opasne vode. Amerikanci su ga pili razrijeđenog s vodom i pili su ga iz godine u godinu sve više i više.²¹

Društvo Sjeverne Amerike se kao i svako društvo s vremenom mijenjalo. U 18. st. nije to više bilo društvo sačinjeno od više manjih kolonija koje su funkcionirale gotovo kao komune gdje je svatko svakog znao. Broj ljudi i veličina zajednica je rastao, a sve je to bilo dodatno pojačano u naseljavanju unutrašnjosti kontinenta iza Apalačkog gorja i područja juga. Stanovnici unutrašnjeg teritorija su ubrzo uvidjeli da proizvode više žitarica nego što im treba i da ih je lakše prevesti i prodati na istok u obliku alkohola nego u njihovom prvotnom obliku. Viski je tako dosegao već spomenutu visoku razinu dostupnosti, a nisku cijenu jer ga se proizvodilo puno. Valja reći i da revolucija sa sobom nije donijela samo oslobođenje od Engleza, već i prvi dašak liberalizma. Već u drugoj polovici 18. st. stisak tradicionalnih vrijednosti i religije počeo je polako popuštati pod idejom da čovjek ima pravo na svoju osobnu slobodu ponašanja dok god ne ugrožava ljude oko

²¹ Rorabaugh, W. J., *Prohibition: A Concise History* (Oxford University Press, 2018.), Chapter 1: Drinking and Temperance (e-knjiga)

sebe. Na taj način je opijanje, koje je do tada bilo suzbijano u manjim zajednicama i tretirano kao grijeh i velika sramota sada postajalo sve uobičajenija pojava.²²

Bez obzira na to kakve netko imao stavove o SAD-u danas, vrlo se lako zaboravlja da su tu državu zapravo utemeljili kršćani i to uglavnom protestanti koji su tražili utočište od većinski katoličke Europe. Tim ljudima religija nije bila samo nekakav iskaz tradicije ili formalnost. Religija je za te ljude bila njihov identitet i način njihovog života te je diktirala njihovo ponašanje, djelovanje i razmišljanje. Kada su zapuhali vjetrovi promjene koji su zaprijetili zatiranjem onoga što je za te ljude bio željeni društveni standard, duhovno slabiji pojedinci su se prepustili i dopustili tim vjetrovima da ugase žar tradicije i religije u njima. No, kao i uvijek, postojali su oni jači kojima su ti vjetrovi samo raspirili žar i pretvorili ga u plamen borbenosti protiv zla koje je zahvatilo američko društvo. Udruživanjem takvih pojedinaca nastala je buktinja otpora koja je prijetila uništiti alkohol i potpuno ga ukloniti iz SAD-a. Alkohol i njegovi uživatelji dobili su s vremenom dostojnog protivnika, no za daljnju priču valja objasniti kako je do toga došlo.

3.3. Borba protiv alkohola u Sjedinjenim Američkim Državama

Jedan od prvih ljudi koji je upozorio na opasnost uporabe alkohola u SAD-u bio je, već po nekoj neslužbenoj tradiciji priče o alkoholu, liječnik i to ne makar kakvi liječnik, već jedan od potpisnika Deklaracije, dr. Benjamin Rush. 1784. g. suprotstavio se svojom raspravom tradicionalnom mišljenju koje je alkohol smatralo lijekom za sve probleme i isključivo mu pripisivalo pozitivne osobine. Rush je tvrdio da su žestoka alkoholna pića pogubna po čovjekovo zdravlje i uzrokuju mnoge bolesti, a također vrlo brzo stvaraju ovisnost jer postaju dio navike. Lakša alkoholna pića Rush je poštedito i odobrio njihovu uporabu u umjerenosti čak im pripisujući pozitivne učinke. Sve je to i vizualizirao u svojem termometru alkoholnih pića sadržanom u spomenutoj raspravi u kojem je od gore do dolje (od boljeg prema lošijem) naveo alkoholna i bezalkolna pića u SAD-u i njihove učinke na čovjeka. Do svoje smrti Rush je nadopunjavao svoj rad i širio ga svim političkim i religioznim vođama američke nacije te je na taj način podijelio nekoliko tisuća primjeraka. Rezultate njegovog napornog rada nije trebalo dugo čekati. Unutar dvije godine od izdavanja rasprave kvekerske crkve u SAD-u reagirale su prve i zabranile svojim sljedbenicima konzumiranje destiliranog alkohola. 1789. g. nastalo je prvo američko društvo

²² Slavicek, Louise Chipley, *The Prohibition Era: Temperance in the United States* (Chelsea House Publications, 2009), 7.- 9.

trezvenosti u Connecticutu. Brojna manja društva su nastala slijedeći primjer društva iz Connecticuta, no za veće korake u borbi protiv alkohola trebalo se pričekati razdoblje od 1820. g do 1850. g., u američkoj povijesti poznato kao Doba reforme.²³

Engleska riječ *temperance* može se prevesti i kao umjerenost, ali i kao potpuna apstinencija od alkohola, pa iako postoje prijevodi na hrvatski jezik vezani uz istu temu koji koriste riječ umjerenost, autor ovog rada ipak smatra da je umjerenost širi pojam koji se može primijeniti na razne stvari te da u ovom slučaju više odgovara riječ trezvenost jer riječ *temperance* u engleskom jeziku bez zabune označava pokret protiv alkohola, pa će navedeni prijevod biti korišten u ostatku rada²⁴.

Nakon slavne revolucije u Francuskoj krajem 18. st. može se u Europi kroz naredne godine pratiti pad crkvenog utjecaja i moći. Liberalizam, fašizam, komunizam i sve što su oni sa sobom donijeli, sve je to odigralo svoju ulogu u toj priči i dovelo do trenutne situacije, gdje je kršćanstvo samo imenom ili pak tradicionalno prisutno, a pravih vjernika ima malo u odnosu na ostatak stanovništva. Moglo se očekivati da će se slično dogoditi i u SAD-u, pogotovo što se američka nacija i sama okušala u revoluciji protiv Engleza. Međutim, dogodilo se nešto potpuno drugo. Početkom 19. st. u SAD-u počelo je nešto što se naziva *Second Great Awakening*. Riječ je o masovnom naletu religioznosti koji je oživio i proširio već postojeće protestantske denominacije i stvorio nove obuhvaćajući do 1820-ih svojom snagom cijelu državu. Daleko od toga da je kršćanstvo nestalo iz Europe nakon revolucije u Francuskoj. Njegov bitan utjecaj može se pratiti do početka 21. st. A ipak, taj utjecaj je slabio i Europa nije imala nikakav sličan religiozni preporod kao što se to dogodio u SAD-u. Religiozni zanos zahvatio je cijele obitelji i crne i bijele rase, no vrlo brzo su protestantski svećenici primjetili da su žene u većini. Dok bi žene slušale propovijed i sudjelovale u obredu, muškarci su za to vrijeme konzumirali alkohol i čak povremeno dolazili pijani i radili nereda na okupljanjima vjernika. Takvo ponašanje vrlo brzo je imalo dvije važne posljedice za priču o borbi protiv alkohola. Prvo, tijekom 1830-ih mnoge protestantske denominacije redefinirale su značenje riječi *temperance* od onoga što su zagovarali Rush i prva društva trezvenosti. Sav alkohol je sada bio loš i nije ga se smjelo konzumirati. Drugo, društveni i religiozni naglasak je stavljen na žene.²⁵

²³ Slavicek, *The Prohibition*, 10. – 12.

²⁴ “temperance”, Oxford Learner’s Dictionaries, pristup ostvaren 28.9.2023., <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/temperance?q=temperance>

²⁵ Rorabaugh, *Prohibition*, Chapter 1: Drinking and Temperance

Ipak, trebalo je pričekati na drugu polovicu 19. st. za veću žensku reakciju na događanja vezana uz borbu protiv alkohola. Do tada, kao i prije, borba je bila na leđima muškaraca i trebalo ju je povesti što prije jer je stanje uistinu bilo zabrinjavajuće. Do 1810-ih u SAD-u je bilo preko četrnaest tisuća destilerija! Do 1830-ih računica kaže da je statistički svaki Amerikanac pio 90 boca žestokog alkohola godišnje, čak i nakon što se u tu brojku uračunalo one koji nisu konzumirali alkohol! Kako bi se to stavilo u perspektivu, to je bilo trostruko više nego što su Amerikanci pili početkom 21. st. Te brojke vrlo vješto dočaravaju stvarnu opasnost koju je alkohol predstavljao i bez obzira na osobni stav pojedinca o alkoholu jasno daju do znanja da se tada nije dovoljno upozoravalo na opasnosti koje alkohol predstavlja za fizičko i psihičko zdravlje pojedinca.²⁶

1826. g. u Bostonu je nastalo društvo *American Temperance Society* (ATS) koje je ubrzo postalo najveće i najbolje financirano društvo u borbi protiv alkohola. Prateći tradiciju koju je uveo Rush, borbu su vodili pisanom riječi, ali i šaljući svoje ljude da pomoću govora velikim skupovima ljudi obraćaju ljude na trezveni život. Isprva je cilj bio uvjeriti pojedince na promjenu, no vrlo brzo nakon što je društvo osnovalo svoju krovnu korporaciju *American Temperance Union* (ATU) 1836. g., već 1840-ih je odlučeno da je preopasno i neuspješno ostaviti takvu odluku na savjesti pojedinca. Od tog trenutka, pa nadalje cilj je bio postići potpunu zabranu proizvodnje i prodaje alkohola, drugim riječima prohibiciju. Pripadnicima spomenutih društava vjerojatno je bilo nevjerovatno da će nešto takvo jednog dana i postići, budući da je ubrzo uslijedio novi udarac borbi protiv alkohola u obliku vala doseljenika iz Irske i Njemačke od 1840-ih do 1850-ih. U kulturama oba ova naroda konzumiranje alkohola je imalo ključnu ulogu još od doba kad su njihovi preci nastanjivali prostor antičke Europe i nisu baš bili spremni promijeniti svoje navike zato što im je netko govorio da je alkohol loš za njih.²⁷

Doista, spomenuti doseljenici pošteno su pomrsili račune boraca protiv alkohola svojim dolaskom. Vatrene govornice, milijuni primjeraka propagande protiv alkohola, književna djela protiv alkohola, razna društva protiv alkohola, činjenica da je broj ljudi koji konzumiraju alkohol prepolovljen od 1825. g. do 1850. g. i da su neke američke države čak zabranile alkohol u 1850-ima, ti zakoni su većinom povučeni do 1865. g. i novi nalet alkoholne bujice stigao je s Ircima i

²⁶ Okrent, Daniel, *Last Call: The Rise and Fall of Prohibition* (Scribner, 2010.), Chapter 1: Thunderous Drums and Protestant Nuns (e-knjiga)

²⁷ Slavicek, *The Prohibition*, 14. – 15.

Nijemcima. Do 1860-ih, imigranti ova dva naroda činili su gotovo 10% cjelokupnog američkog stanovništva. Oba naroda, a pogotovo Irci, su ciljali velike gradove kao mjesto stanovanja te su u njima proširili kulturu salona, mjesta koja su osim za konzumiranje alkohola služila i kao mjesto za razgovor o politici (često se u njima moglo i glasati, a igrali su i ulogu u kupnji glasova alkoholom, što je praksa koja je ostala svuda po svijetu do današnjih dana), pronalazak posla, ostavljanje poruka i sl. Nijemci su također posjećivali salone, no Nijemci su također imali nešto (*Biergarten*) što se izravno može prevesti kao “vrtovi piva”, mjesta gdje su se cijele njemačke obitelji okupljale (najviše nedjeljom) na druženje, zabavu i konzumiranje njemačkih narodnih jela te naravno piva. Valja spomenuti i važnu činjenicu, a to je da su Irci bili katolici, a Nijemci katolici i luterani te za razliku od većinskih evangelika Amerike ni jedni nisu imali ništa protiv konzumiranja alkohola.²⁸

Iako saloni u SAD-u nikako nisu bili irski izum, budući da se njihov nastanak smješta u rano 19. st. i da se on u pravilu veže za divlji zapad gdje je također igrao razne uloge i bio mjesto socijalizacije, nije pretjerano reći da su Irci odigrali ključnu ulogu u njegovom širenju. Od sredine 19. st. do 1880-ih broj salona je toliko narastao da je krajem stoljeća na svakih 150 stanovnika postojao po jedan salon. Već ubrzo nakon svoje pojave saloni su bili povezivani sa negativnim stranama ljudskog ponašanja i raznim porocima, što nije nikakvo čudo jer se u salonima mogao konzumirati alkohol, moglo se kockati, tući (salonska tuča je već odavno dio popularne kulture), a često i platiti usluge prostitutke, ako je pojedini salon bio i u funkciji javne kuće. Sve je to zasigurno moralo biti dodatno osjetno kada se njihov broj proširio diljem države, a budući da je njihova glavna namjena (uz sve ostalo negativno navedeno) bilo konzumiranje alkohola, borcima protiv alkohola takvo stanje nije se nimalo sviđalo. Problem je bio taj što su se ovaj put umjesto s pojedincima koje su pokušavali obratiti na trezveni život suočili izravno sa jednom vrstom posla. Ne da alkoholna industrija nije bila posao, već je razlika bila utjecati na pojedinca i napasti nečiji posao, a vlasnici salona su uglavnom bili ono što se može nazvati malim ljudima. U takvoj situaciji svoj red da napokon nešto drastično poduzmu dočekale su američke žene.²⁹

1873. g. čovjek po imenu Diocletian Lewis, za priču ovog rada bitan po svojem negativnom stavu o alkoholu, stigao je u Hillsboro, manje mjesto u američkoj državi Ohio. U tom mjestu

²⁸ Rorabaugh, *Prohibition*, Chapter 1: Drinking and Temperance

²⁹ Vasquez-Lozano, Gustavo; Charles Rivers Editors, *The Prohibition Era in the United States: The History and Legacy of America's Ban on Alcohol and Its Repeal* (Charles River Editors, 2017.), Before the Prohibition (e-knjiga)

održao je dirljivi govor o svojoj majci koja je unatoč svojoj blagoj naravi odlučila reagirati na očevo opijanje tako što je jednog dana došla pred salon u kojem je njen suprug pio i počela naglas moliti za njegovog vlasnika. Nakon sati i sati molitve i čitanja Svetog pisma vlasnik salona je popustio i pristao trajno zatvoriti svoj salon. Lewisova priča bila je iskra koja je zapalila plamen aktivne ženske borbe protiv alkohola. Žene su po mišljenju tog vremena bile najveće žrtve alkohola, budući da su bile žrtve zlostavljanja, zapostavljanja i ostavljanja od svojih muževa alkoholičara. Budući da su smatrane uzoritijima nego muškarci te im je pripadala tradicionalna uloga čuvarica ognjišta, bilo je samo pitanje vremena kada će se pokrenuti, a Lewis je upravo to uspio potaknuti svojim govorom.³⁰

Žene Hillsboroa, (ne sve, već njih sedamedeset pet) sutradan su predvođene Elizom Jane Trimble Thompson počele provoditi Lewisovu ideju u djelo. U koju god su ih ustanovu gdje se mogao kupiti alkohol pustili, klekle bi na pod i molile za dušu vlasnika. Radile su u smjenama po šest sati, a osim što su molile, pjevale su i čitale Bibliju. Ako ih se ne bi pustilo unutra, ne bi otišle kući već bi stajale ispred na zimi (riječ je o 12. mjesecu!). Vrlo brzo se pročulo o odlučnim ženama iz Hillsboroa, a osobito je zanimljiv bio njihov početni uspjeh jer su u samo jedanaest dana djelovanja uspjele zatvoriti devet od trinaest mjesta u Hillsborou gdje se mogao kupiti alkohol. Žene iz okolnih mjesta su počele slijediti primjer žena iz Hillsboroa i pokret se tako povećao i prešao iz Ohioa u Indianu i dobio naziv križarskog rata protiv alkohola. Isprva, uspjeh je bio velik i nagao te je početkom 1874. šteta za alkoholnu industriju bila izračunata u više od tristo tisuća dolara gubitka. Ipak, uspjeh je bio kratkotrajan i vrlo brzo je većina zatvorenih ustanova ponovo otvorena, a snaga križarskog rata protiv alkohola je jenjala. Žene su se očito trebale reorganizirati ako su htjele nastaviti uspješnu borbu protiv alkohola.³¹

Dakako, pojedinci se nisu mirili s činjenicom da opisani pristup borbi protiv alkohola nije plodonosan. Carry Nation imala je iza sebe prvi brak koji je završio muževom smrću sa dvadeset devet godina, po njoj rezultat njegovog uživanja alkohola. Udala se drugi put i pridružila društvu Women's Christian Temperance Union (WCTU) koje je nastalo 1874. kao posljedica neuspjeha križarskog rata protiv alkohola. Vođa društva bila je žena pod imenom Frances Willard, koja je postigla potpuni odmak od senzacionalnih taktika koje su prethodile stvaranju društva. Carry Nation mislila je drugačije od Willard. S obzirom na to da je u tom trenutku živjela u Kansasu koji

³⁰ Slavicek, *The Prohibition*, 20. – 22.

³¹ Okrent, *Last Call*, Chapter 1: Thunderous Drums and Protestant Nuns

je 1880. g. zabranio proizvodnju i prodaju alkohola, a unatoč tomu saloni su i dalje postojali i dobro poslovali, nastavila je s odbačenim taktikama javnog moljenja za duše vlasnika objekata u kojima se mogao kupiti alkohol, a kada je nezadovoljno zaključila krajem 1890-ih da takav pristup više gotovo ničemu ne koristi, ta velika žena (metar i osamdeset tri centimetra visoka i sedamdeset devet kila teška) naoružana kamenjem, ciglama i praznim bocama počela je predano uništavati imovinu svih ustanova koje su ilegalno prodavale alkohol. 1901. g. prvi put je u svojim uništavačkim aktivnostima iskoristila sjekiricu, koja je od tada postala njen zaštitni znak. Svoje napade provodila je širom države od Kalifornije do Washington D.C.-a, a kako bi plaćale kazne koje je redovno zarađivala zbog spomenutog vandalizma, morala je početi podučavati. Svoj posljedni javni govor završila je riječima “Učinila sam što sam mogla.”, nakon čega se srušila na pozornici. Umrla je 1911. g. sa šezdeset četiri godine. Za pojedince je Carry Nation bila heroj, no vodstvo WCTU-a se jasno udaljilo od njenog pristupa. Carry Nation bila je živi dokaz da se borba protiv alkohola nije mogla dobiti aktivizmom. Do pobjede se moralo doći politikom.³²

Frances Willard nije započela svoju političku karijeru kao vođa WCTU-a. Umjesto toga, ona je bila samo još jedna od moliteljica u križarskom ratu 1874. g. Ubrzo nakon toga odustala je od svojeg obrazovanja kako bi se potpuno posvetila borbi protiv alkohola. S razlogom je Frances Willard jedan američki povjesničar i senator prozvao Bismarckom snaga pravde i modernog društva. Willard je postavila problem trezvenosti kao izričito ženski problem, a vrlo jasno je shvatila da su ženski problem nerješivi dok svu vlast u rukama drže muškarci. Osim toga, Willard je (simpatično, slično kao Carry Nation) postala uvjerenjena da poticanje na trezvenost više nije dovoljno i da legalnim putem treba potpuno zabraniti alkohol, a za takvo što bili su potrebni glasovi žena, koje, valja se prisjetiti, tada još nisu imale pravo glasa. 1876. g. Willard je povukla svoj najveći potez iznijevši ideju da žene trebaju imati pravo glasa po pitanju alkohola. Tri godine kasnije zamijenila je osnivateljicu društva Annie Wittenmyer (koja je, zanimljivo, bila antisufražistica) na položaju predsjednice. Susan B. Anthony, zagovornica feminističkog pokreta koja je i inspirirala Willard ubrzo se počela pojavljivati na skupovima društva, a Willard je i njenu nećakinju priključila društvu. Žene nisu imale namjere predati se. Upravo suprotno. Spajanjem pokreta trezvenosti i pokreta za prava žena postigle su sredstva, a cilj je samo čekao.³³

³² Slavicek, *The Prohibition*, 22. – 25.

³³ Okrent, *Last Call*, Chapter 1: Thunderous Drums and Protestant Nuns

Još jedna žena odigrala je ključnu ulogu u borbi protiv alkohola, a njeno ime bilo je Mary Hanchett Hunt. Njen cilj bio je utjecaj na obrazovanje, a preko obrazovanja izravno na djecu, kako bi ih se u najranijem razdoblju uvjerilo da je alkohol nešto loše. 1879. g. je uvjerila WCTU da se treba slati članice društva u škole kako bi se podučavalo o štetnosti alkohola. Nazvala je to *Scientific Temperance Instruction* ili izravno prevedeno “znanstvena uputa o trezvenost”. 1881. g. krenula je gorljivo utjecati na kampanje i demonstracije usmjerene protiv zakonodavstva pojedinih američkih država kako bi njene taktike bile zakonom potvrđene i podržane. O njenom uspjehu dovoljno svjedoči nadimak koji je dobila: Kraljica lobiranja. No Hunt nije stala na razinama pojedinih država. 1886. g. bila je pred vratima Kongresa! Ubrzo je donešen zakon kako edukacija o štetnosti alkohola mora biti prisutna u svim javnim i vojnim školama diljem američke države. Tako je do 1901. g. kada SAD nije imao još ni osamdeset milijuna stanovnika dvadeset dva milijuna djece u obrazovnom sustavu redovno slušalo o štetnosti alkohola. Unatoč nazivu koji spominje znanost, valja iznijeti na vidjelo da je sadržaj tog podučavanja bio krcat propagandom i zastrašivanjem koje je alkohol gotovo jednačilo sa otrovom. Hunt je išla toliko daleko u svojoj borbenosti da je postala autoritet za odobravanje udžbenika koji su se ticali alkohola na bilo koji način. Tu je Hunt svoj lik borca okaljala jer je vrlo brzo postalo jasno da želi novac za svoje odobrenje udžbenika, a nakon njene smrti 1906. g. otkriven je i tajni bankovni račun punjen novcem iz opisanog izvora. Vodstvo WCTU-a je brzo nakon njene smrti ublažilo plodove njenog rada, budući da ju ionako nisu podupirali osim na samom početku.³⁴

Neupitna je uloga žena u borbi protiv alkohola i vrlo je zanimljiva ta simbioza pokreta trezvenosti i feminističkog pokreta u SAD-u, no žene su ipak bile previše novi igrači na političkom terenu kako bi zasluga proglašenja sveobuhvatne prohibicije bila samo plod njihovog roda. Ideja SAD-a bez alkohola bila je bliža nego ikad i cilj je bio na vidiku, no taj cilj ipak je dosegnut muškim radom. Ostaje za objasniti kako je to točno ostvarena pobjeda protiv alkohola.

³⁴ Okrent, *Last Call*, Chapter 1: Thunderous Drums and Protestant Nuns

3.4. “Pobjeda”

1895. g. ono što je donedavno bilo društvo pod nazivom Anti-salonska liga postalo je ujedinjavanjem sa drugim društvima istog cilja Američka anti-salonska liga. Vođa je bio Howard Rusell, protestantski svećenik koji je borbu protiv alkohola shvatio kao vlastitu misiju, nakon što mu se, po njegovim riječima, Bog izravno obratio. Ipak, Rusell je bio drugačiji od ostalih boraca protiv alkohola. Prije nego što je postao svećenik, bio je odvjetnik i vatreni republikanac te je svoje društvo protiv alkohola organizirao kao posao više nego kao organizaciju aktivista sa zajedničkim ciljem. Kao što sam naziv govori, društvu ili slobodno se sada može već reći, organizaciji je cilj bio ukloniti salone iz američkog društva i pritom su se potpuno ignorirale njegove pozitivne društvene funkcije već navedene u radu. Međutim, tu njihov cilj nije stajao. Organizacija je htjela potpuno zabraniti alkohol u SAD-u! Kako? Tako da bude izabrano što više političara koji podržavaju borbu protiv alkohola. Republikanac ili demokrat, nije predstavljalo razliku, bio je važan jedino stav o alkoholu. Organizacija je poticala promjene zakona u najmanjim sredinama s idejom da i najmanje zajednice u pojedinoj državi mogu pokrenuti val koji će cijelu državu obratiti na borbu protiv alkohola. Organizacija je svojom povezanošću sa protestantizmom osigurala ogromne količine donacija koje su dosezale do dva milijuna dolara godišnje! Taj novac bio je ulagan u propagandu koja se tiskala u milijunima primjeraka!³⁵

Iako se ovaj rad ne bavi detaljnim analiziranjem rada svakog društva trezvenosti u američkoj povijesti i navodi samo najvažnija društva i njihove najvažnije postupke (zbog čega je vrlo česta pojava Slaviceka u fusnotama jer je njegovo djelo sažeto i usredotočeno na najvažnije detalje) jer bi u suprotnom ovaj diplomski rad vjerojatno prerastao u doktorat, u slučaju Američke anti-salonske lige ipak treba navesti sljedeće. Liga sama po sebi nije imala političku moć jer je bila tek jedna od brojnih organizacija s istim ciljem. Njena važnost nije bila u onomu što je činila, već u onomu što je bila, a bila je utjelovljenje osjećaja i razmišljanja svih protivnika alkohola u SAD-u i upravo to joj je omogućilo ogromnu količinu novca koji nije stizao samo od spomenutih protestantskih zajednica, već je uvelike stizao i od bogatih poslovnih ljudi malog ili velikog

³⁵ Slavicek, *The Prohibition*, 26. – 32.

značaja. Neka bude dosta za reći da je jedan od dobrotvora Američke anti-salonske lige bio John D. Rockefeller.³⁶

Čim se govori o politici i poslu, jasno je da je Ligin pristup zabrani alkohola bio proračunat i mukotrpan, usredotočen na prikupljanje potpore, lobiranje, uvjeravanje važnih ljudi u njihovu misiju, itd. Izuzevši dio s propagandom, bio je to puno drugačiji pristup od aktivističkih govora i demonstracija. Liga je, ako ništa drugo, razumjela pravila igre. Zato Rumbarger i naglašava da prohibicija u svojoj konačnoj borbi nije uspjela zbog težnji najnižeg i srednjeg društvenog sloja koji su ju neosporivo podupirali, pa i idejno stvorili, već zbog uvjerenosti gradskih kapitalista da je takav potez potreban društvenoj reformi nužnoj za pretvaranje američkog društva u industrijsko. Pojednostavljeno rečeno, kapitalisti su vjerovali da će zabrana alkohola stvoriti bolje i odgovornije društvo, a samim time bolje i odgovornije radnike koji bi bili osiguranje njihovog kapitala.³⁷

Bilo kako bilo, Liga je uhvatila zalet, cilj je bio na vidiku i trebalo je po posljednji put pogurati da ga se dostigne. 1914. g. gospodin Wayne Wheeler zadužen je za privlačenje najutjecajnih državnih službenika borbi protiv alkohola. Wheeler nije gubio ni časa te je upotrijebio svaki mogući ljudski i materijalni resurs na raspolaganju Lige te je samo u 1914. g. potrošio dva i pol milijuna dolara na propagandu. Rezultat? Uspjeh! Utjecaj Lige koja su već do 1914. g. financirali Henry Ford, Andrew Carnegie, Cyrus McCormick i već spomenuti John D. Rockefeller, dodatno je porasla! U sljedeće tri godine izabrani su političari koji su bili za prohibiciju i 1917. g. Osamnaesti amandman, doslovna ulaznica prohibiciji na scenu, trebao je biti odobren. Međutim, iste godine SAD je ušao u Prvi svjetski rat na stranu Antante kako bi Njemačku spustile s koljena na trbuh, te je prohibicija morala malo pričekati. I to je Liga iskoristila tako što je spontano ukazala na činjenicu da je najveća količina ljudi u američkoj alkoholnoj industriji njemačkog podrijetla. Uslijedila je državna istraga najveće njemačke organizacije u državi, Nacionalni njemačko-američki savez. Istraga nije pronašla dokaze rada protiv države, no negativan publicitet bio je uzrok raspada organizacije. Također je za vrijeme rata vršena dodatna propaganda protiv alkoholne industrije zbog žitarica koje su bile potrebne za hranu, a alkoholnoj industriji za proizvodnju alkohola. Nakon završetka rata amandman je ratificiran najbrže u

³⁶ Rumbarger, John J, *Profits, Power, and Prohibition : Alcohol Reform and the Industrializing of America, 1800-1930 SUNY Series in New Social Studies On Alcohol and Drugs* (State University of New York Press, 1989.), 155. - 156

³⁷ Rumbarger, *Profits*, xxiv

povijesti američkih amandmana, a ratificiralo ga je 46 od 48 država (Conneticut i Rhode Island su odbili ratifikaciju). Zakon je na snagu trebao stupiti 17. 1. 1920.³⁸

Za Ligu to sve nije bilo dovoljno. Trebalo je do kraja urediti alkoholno pitanje. Ligi je u pomoć uskočio Andrew Volstead koji je nakon novih izbora završio kao odgovoran predstavnik za priču o alkoholu. Ubrzo je stvoren Volsteadov akt koji je dodatno uredio status alkohola za vrijeme prohibicije. Zanimljivo je za reći da je predsjednik Wilson uložio veto na taj akt, no Kongres je akt unatoč tomu progurao. Posljedice su bile dodatno ograničavanje korištenja i proizvodnje alkohola (dozvoljena je ograničena kućna proizvodnja, alkohol je osiguran za religiozne svrhe i dozvoljen za medicinske svrhe) te nastanak Biroa prohibicije kojem je svrha bila kontrolirati poštivanje pravila prohibicije. Organizacija je od početka bila zagađena korupcijom i nesposobnošću njenih djelatnika jer je Wayne Wheeler, koji je bio zadužen za zapošljavanje djelatnika, favorizirao ljude koji su imali veze s religijom i koji su mu iz bilo kojeg razloga odgovarali.³⁹

Liga je nakon svega toga mogla s užitkom odahnuti jer je prohibicija napokon bila osigurana te su mrzitelji alkohola s radošću iščekivali početak 1920. g. kako bi mogli uživati u plodovima svoga rada tj. u SAD-u bez alkohola. Da su pobornici prohibicije očekivali otpor, dokazuje postojanje spomenutog Biroa. Na kraju krajeva, bilo bi potpuno neodgovorno i blesavo očekivati da će alkohol nestati preko noći samo zato što je postao zabranjena roba. Međutim, da otpor nisu očekivali u količini i snazi u kojoj je eksplodirao od 1920. g., pa nadalje, svjedoči euforija s kojom su iščekivali početak prohibicije, kao da je to čarobni datum koji će riješiti sve njihove probleme. Očekivalo ih je i više nego ružno buđenje uz brojne lekcije o kriminalu, ekonomiji i ljudskoj prirodi.

³⁸ Slavicek, *The Prohibition*, 38. – 45.

³⁹ Rorabaugh, *Prohibition*, Chapter 2: The Dry Crusade

4. Posljedice prohibicije

Za razliku od priče o uzrocima prohibicije, priča o posljedicama puno je jednostavnija. To je iz razloga što je to više priča o njenim problemima nego o ičem drugom. Unatoč plemenitim razlozima koji su mnoge potaknuli da se bore protiv alkohola (i manje plemenitim, u slučaju kapitalista koji su to promatrali kao ulaganje), svi su dijelili zabludu da se alkohol poput nekog korova može samo tako preko noći iskorijeniti iz američkog društva. Problem je bio što je alkohol bio prisutan u samim začecima američke kulture te je od tog trenutka samo više dobivao na značaju. Alkohol je stekao svoje poklonike i uživatelje, stvorio ogromnu industriju i stvorio razna mjesta za druženje, raspravljanje, glasanje, zapošljavanje i druge društvene funkcije. Drugim riječima, to što je Liga uspjela proglasiti prohibiciju nije značilo da su nestali ljudi koji ne žele izbaciti alkohol iz svojeg života. Budući da je proizvodnja i prodaja alkohola bila (uz neke iznimke) zabranjena, Liga i njeni poklonici vrlo brzo su se trebali upoznati sa ekonomskim zakonom ponude i potražnje. Kako je s jedne strane ponuda preko noći gotovo nestala, a potražnja ostala ista i od tog trenutka stravično počela rasti, to je značilo da je cijena alkohola rasla i da bi onaj tko bi uspio nabaviti alkohol i prodati ga, vrlo brzo mogao postati bezobrazno bogat. Kako je proizvodnja i prodaja alkohola bila zakonom zabranjena, vrlo brzo su se pojavili pojedinci koji nisu imali problema s tim da idu protiv zakona kako bi napunili vlastite džepove. Do tog trenutka SAD se susreo s pojedincima koji bi na bilo koji način kršili zakon, a u najgorem slučaju bila bi riječ o skupinama ljudi. Ironično, prohibicija, koja je kao pojava uglavnom bila plod dobrih namjera, umjesto da iskorijeni alkohol iz američkog društva, poslužila je kao odskočna daska nastanku organiziranog kriminala u SAD-u. Država je bila ogromna i državnih službenika nije bilo dovoljno da iskontroliraju sve što su trebali. To je zapravo bio glavni čimbenik koji je presudio (ne)uspješnosti prohibicije. Niti je bilo dovoljno ljudi odanih državi da se prohibicija uspješno provede pred nonovonastalim izazovima, niti je postojao način da se takva ozbiljna zabrana uopće osigura. Možda bi jedino totalitarni režimi mogli provesti tako zahtjevnu zadaću, no i oni bi bili na mukama. Uspješan pothvat takve vrste zahtijevao bi toliko bolesne količine kontrole života svakog pojedinca da bi tada već bilo riječ o kakvoj distopiji. SAD (kao i cijeli svijet) je zaista bio na pragu velikih promjena. Sa sigurnošću se može reći da promjene koje je 20. st. donosilo sa sobom nisu bile promjene koje su pobornici prohibicije htjeli. Ali su to bile promjene s kojima se trebalo suočiti.

4.1. Kriminal

Iako je prije prohibicije postojalo u SAD-u ono što bi se moglo nazvati organiziranim kriminalom, riječ je o pothvatima manjeg obujma koji su vjerojatno nastali postupno razvijajući se od običnog razbojništva do odmetnika i kradljivaca konja i stoke na divljem zapadu i onda do onoga što je dočekalo prohibiciju (pružanje “zaštite” poslovima, pretresanje, utjerivanje dugova, iznuđivanje, pljačkanje, iznajmljivanje razbijačkih usluga i organiziranje prostitucije tj. svodništvo). Prohibicija je sve to preko noći promijenila kada se shvatilo da alkohola nema i da si je onaj tko ga može ponuditi žednim mušterijama pronašao iznimno unosan posao. Ljudi su bili voljni učiniti sve i platiti koliko god je bilo potrebno kako bi se suprotstavili pravilima prohibicije. Prohibicija je promijenila prirodu američkih kriminalaca. Kako bi se prilagodili novonastaloj situaciji i kako bi se što uspješnije zaradilo što više novaca, trebalo je napustiti stare načine koji su odgovarali uličnom poslovanju. I doista, tijekom 1920-ih kriminal u SAD-u se reorganizirao i postao vrlo sličan nekom poslu, samo s bitnom razlikom što je ovaj bio ilegalan. O tome najbolje svjedoči činjenica da je riječ *gang* zamijenjena riječima *syndicate* ili *combination*. Upravo na taj način nastao je lik gangstera, dojučerašnjeg uličnog kriminalca koji je sada hodao fino obučen izigravajući poslovnog čovjeka, koji je i do danas ostao u popularnoj kulturi (a dalo bi se raspravljati koliko i u kriminalnoj (ne)kulturi). U same intrige i priče gangsterskog posla (unatoč njihovoj zanimljivosti) u ovom radu se neće ulaziti, već će pozornost biti usmjerena na njihov posao s ilegalnim alkoholom.⁴⁰

Jedan od ranijih primjera razine organizacije koja je sada bila potrebna za uspješan posao bila je suradnja sa brojnim talijanskim obiteljima iz Chicaga koje su pomoću malih kućnih destilatora proizvodile viski. Proizvedeni viski bi se svaki dan pokupio, a obitelj bi za svoj trud dobila 15\$, iznos koji nije bio malen za ondašnje vrijeme. Unatoč tako visokim troškovima, gangsteri (kako će od ovog trenutka nadalje biti nazivani kriminalci doba prohibicije u ovom radu) su taj niskokvalitetni alkohol prodali sa 200% dobiti, što je značilo dvije stvari. Dobar posao i da su ljudi itekako bili voljni platiti da piju ilegalni alkohol.⁴¹

⁴⁰ Mappen, Marc, *Prohibition Gangsters: The Rise and Fall of a Bad Generation*, (Rutgers University Press, 2013.), 5. – 6.

⁴¹ Mappen, *Prohibition*, 12.

Jedan je grad u američkoj kulturi do današnjih dana ostao ruglo i često se u američkim filmovima i serijama može naići na zbijanje šala na njegov račun. Riječ je dakako o Detroitu. Obično kada je grad bilo gdje u svijetu na lošem glasu, na lošem je glasu zbog svoje nesigurnosti koja u pravilu dolazi od brojnosti nižeg društvenog sloja (smještenog u posebne dijelove grada kao npr. favele u Rio de Jeneiru) koji se zbog lošeg financijskog stanja često upušta u kriminal bilo koje vrste. Detroit je već do prohibicije bio poznat po svojim bandama talijanskog porijekla. Talijani koji su kao doseljenici iz Italije u SAD dolazili trbuhom za kruhom bili su česti osnivači i pripadnici kriminalnih organizacija u SAD-u. U Detroitu je prohibicija stupila na snagu već 1918. g., zbog već u ovom radu više spomenute činjenice da su države svaka za sebe mogle donositi odluke takve prirode. Talijanski gangsteri (podjela na različite bande neće biti spominjana u radu zbog jasnoće) su se odmah primili posla i krenuli s prodajom vina i piva iz kućne radinosti, a sukob interesa između dvije bande doveo je do rata koji je između dvije talijanske bande trajao tri godine te su se određenim dijelom grada često mogla naći trupla s prerezanim vratovima i raznesena sačmom! Međutim, Detroit iz doba prohibicije nije bio poznat po pivu i vinu, već po rumu koji se vrlo brzo počeo krijumčariti o čemu svjedoči činjenica da je cesta od Toleda do Detroita dobila nadimke *Rumrunners Runway* i *Avenue De Booze*. Najprije se otimalo od manjih bandi i nezavisnih švercera koji su tom cestom prevozili alkohol u autima i kamionima ili brodovima rijekom Detroit, no vrlo brzo su veliki preuzeli posao te se rum kupljen iz Kanade prevezio rijekom Detroit nazad u SAD. Neovisno o vlasniku operacije, krijumčarenje ruma rijekom Detroit bilo je do kraja prohibicije glavna ilegalna atrakcija Detroita vezana uz alkohol.⁴²

Valja ukratko spomenuti činenicu da je taj krijumčareni alkohol morao biti negdje u sigurnosti prodavan i konzumiran, budući da je dotadašnja uobičajena prodaja padala u vodu zbog prohibicije te bi takav pokušaj završio novčanom kaznom i zatvaranjem. Kao odgovor na takvo stanje, u Detroitu, ali i bez dvojbe drugdje u SAD-u, nastali su podzemni saloni (poznati pod nazivom *blind pigs*) i druga slična zdanja. Na taj način gangsteri prohibicije pronašli su robu i stvorili tržište gdje će ju prodavati, a snage zakona, koje su mogle samo sanjati o uspješnosti na razini tajne državne službe kakvog totalitarnog režima, su bile nemoćne da takvo ilegalno poslovanje u potpunosti spriječe.⁴³

⁴² Kaviëff, Paul R., *The Violent Years: Prohibition and the Detroit Mobs*, (Barricade Books Inc., 2013.), 1: The Giannola/Vitale Gang War (e-knjiga)

⁴³ Kaviëff, *The Violent Years*, 2: The River Gang

Na ugostiteljske i svakodnevne prakse nošenja s prohibicijom vratit će se poslije u radu jer treba detaljizirati odakle je sav taj silan ilegalni alkohol dolazio. Spomenuta je ilegalna proizvodnja i krijumčarenje alkohola iz Kanade (gdje su proizvođači alkohola u pripremi za prohibiciju povećali proizvodnju), no alkohol je vrlo brzo krenuo pristizati iz mnogih drugih zemalja jer se krenulo s krijumčarenjem pomoću brodova preko oceana. Tako je, uz spomenutu Kanadu, alkohol stizao iz Velike Britanije, Francuske, Njemačke, Nizozemske, Italije, Norveške i sa Bahama (gdje su neki čak preventivno poslali svoje zalihe alkohola i onda ih polako krijumčarili nazad) i Kube. Taj priljev alkohola u područje New Yorka (koji je prije prohibicije bio najveće alkoholno tržište it u tradiciju nastavio za njeno vrijeme) preko vode prozvan je *Rum Row*. Najčešća taktika bilo je registriranje brodova kao stranih. Na taj način im se nije moglo ništa dok ne bi ušli u vode pod američkom upravom. Kako bi se nosili s takvom taktikom, Amerikanci su u dogovoru s Kanadom i Velikom Britanijom 1924. g. sporazumom povećali svoj zahvat od tri morske milje od obale na dvanaest. Zanimljivo je spomenuti da udaljenost u sporazumu nije bila izražena u brojkama, nego u najvećoj brzini tadašnjeg uobičajenog broda (spomenutih dvanaest milja) što je kršeno kad su nabavljeni brži brodovi. Sudovi su se držali priče o dvanaest milja i zato su mnogi slučajevi protiv krijumčara propali. S vremenom je obalna straža dobila veće ovlasti i resurse, no njena borba protiv krijumčara od početka je bila teška.⁴⁴

Stanje s krijumčarenjem alkohola preko oceana najviše oslikava naziv nautički divlji zapad koji je ostao u povijesti. Osim što su brodovi krijumčarili alkohol, bili su i napadani, tj. dolazilo je do gusarenja kojem je cilj bila pljačka alkohola. Do sredine 1920-ih krijumčarenje je potpuno došlo pod kontrolu dobro novčano potkoženih gangstera New Yorka. Posjedovali su cijele flote brodova. Veći bi dovozili alkohol iz skladišta u područje *Rum Rowa*, a onda bi ga manji prevozili na kopno ili izravno dovozili alkohol iz Kanade (80 % prokrijumčarenog alkohola!). Brzi manji brodovi bili su mamac za obalnu stražu dok bi se alkohol prebacivao s velikih brodova u manje. Jedna od ideja bilo je slanje ribarskih brodova koji su dolazili do većih izvan ovlasti straže zamijeniti namirnice za alkohol, što je propalo jer im je bilo zabranjeno uvoziti ga nazad u SAD.⁴⁵

Veliki prihodi od ilegalnog posla omogućavali su i velika ulaganja, a s druge strane su poticali snalažljivost i inovativnost u izbjegavanju snaga zakona. Drugim riječima, krijumčari su

⁴⁴ Lawson, Ellen NicKenzie, *Smugglers, Bootleggers and Scofflaws: Prohibition and New York City*, (State University of New York Press, 2013.), 1. – 7.

⁴⁵ Lawson, *Smugglers*, 3. – 7.

uvijek bili nekoliko koraka ispred obalne straže u svemu, pa tako i u tehnologiji koji su koristili. Tako su primjerice krijumčari koristili radio kako bi pomoću radio postaja slali kodirane poruke i prenosili svojim suradnicima važne informacije. Kodovi koje su koristili krijumčari bili su teži za dekodirati od bilo kojeg koda korištenog u Prvom svjetskom ratu, ali je unatoč tome dekodirano na tisuće poruka (zanimljivo je da ih je dekodirala žena glavnog kriptologa američke vojske). Kodovi su korišteni i u unutrašnjosti, no bili su manje napredni, pa je u Chicagu primjerice na određenoj postaji svirala određena glazba koja je bila dio krijumčarskog koda i prenosila određenu informaciju. U Seattleu je priča s kodovima možda najzanimljivija. Tamo su informacije za krijumčare bile skrivene u dječjim pričama za laku noć koje je preko radija čitala žena jednog od krijumčara! Nadalje, osim alkohola, *Rum Row* je poslužio i za krijumčarenje švicarskih satova, fransukog parfema, kontraceptivnih sredstava, narkotika i stranaca. Osim naprednih kodova i služenja radiom krijumčari su koristili zrakoplove te čak i podmornice kako bi sigurno i neometano prevezli svoj teret.⁴⁶

Na jugu SAD-a stanje s krijumčarenjem alkohola je bilo slično, no priroda posla bila je drugačija i vrlo jednostavnija. Naime, južna obala SAD-a iznimno je blizu karipskim državicama u kojima se alkohol nesmetano proizvodio. Bolji geografski položaj krijumčari s američkog juga nisu mogli ni poželjeti. Do 1926. g. krijumčareni alkohol bio je jedan od tri glavna izvora ilegalnog alkohola u SAD-u. Druga dva bila su pretvaranje industrijskog alkohola u alkohol namijenjen za piće (što je potencijalno moglo biti iznimno opasno) i ilegalna proizvodnja rakije (po čemu je najviše bilo poznato područje Apalačkog gorja) koja se u SAD-u zove *moonshine*. Pokušaj kontroliranja krijumčarenja alkohola na jugu bio je sporazum između SAD-a i Kube, no to očekivano nije obeshrabilo vrijedne krijumčare. Vrlo je važno naglasiti da je krijumčarenje alkohola na jugu SAD-a bilo potpuno drugačije prirode nego ono na sjeveru. Naime, dok je sjeverno krijumčarenje bilo potpuno u rukama organiziranih, nasilnih, kompetitivnih i bogatih gangstera, na jugu je krijumčarenje bilo neorganizirano u bilo kakva udruženja i svodilo se na pojedince (ili skupinice ljudi) s brodovima koji su imali volju i bili željni novca kojeg je krijumčarenje alkohola nudilo. Na taj način krijumčari juga izbjegli su nasilje i ubojstva koja se vežu uz taj posao i prohibiciju, pa je krijumčarenje na jugu s razlogom promatrano uz određenu

⁴⁶ Lawson, *Smugglers*, 9. – 13.

dozu romantike. Također, spomenuto izbjivanje nasilja u njihovom radu nije nimalo poremetilo uspjeh njihovog posla u odnosu na njihovu sjevernu braću.⁴⁷

Budući da se već 1924. g. procjenjivalo da 100 000 kutija punih alkohola stiže na obalu SAD-a svaki mjesec, vlada je odlučila zasukati rukave i suočiti se s tim očitim i velikim problemom. 1926. g. nabavljeno je 400 brodova, zaposleno 10 000 novih državnih službenika, a raspolagalo se s čak 29 000 000 \$! Početni uspjeh je postignut 1927. g. kada je krijumčarenje donekle dovedeno pod kontrolu. Problem je bio što se krijumčarenje ne može potpuno iskorijeniti dok god se ima što krijumčariti. 1929. g. krijumčarenje je opet bila glavna vijest i to iz jednostavnog razloga. Kad god bi se negdje stegnuo обруч vladinog pritiska i kad bi krijumčarenje postalo preteško, ono se jednostavno pomicalo dalje niz američku obalu te su službenici s pravom cijelu borbu uspoređivali s igrom dame, s tim da su na kraju dana oni bili strana koja gubi jer nisu mogli provoditi državnu zabranu. Ispostavilo se da je točna tvrdnja jednih onodobnih američkih novina kako su potrebne sve mornarice svijeta kako bi se uvoz alkohola prekinuo.⁴⁸

U radu je već spomenuto da je prohibicija ipak dozvolila proizvodnju alkohola za određene svrhe, pa je tako nastavljena proizvodnja alkohola korištenog u industriji, medicini, vojsci i religioznim obredima. Osim što je industrijski alkohol bio prerađivan u pitki uz veliku opasnost, gangsterima nije izbjegao ni ostatak legalno proizvedenog alkohola. Drugim riječima i on je njihovom zaslugom stupio na crno tržište.⁴⁹

I s tim se napokon dolazi do kraja kriminalnih aktivnosti vezanih uz alkohol. Dakle, riječ je bilo o prenamjeni legalne proizvodnje alkohola, o ilegalnoj proizvodnji alkohola i o krijumčarenju alkohola. Sve je to stvorilo ilegalni posao ogromnih razmjera i još ogromnije dobiti. No gangsteri nisu bili krivi za propast prohibicije. Oni su samo iskoristili danu priliku. Više od svega, oni su pokazivali stvarni položaj alkohola u američkom društvu. A budući da je u rukama američkog društva bilo izglasavanje prohibicije, valja još ponešto reći o tome kako je to isto društvo reagiralo na prohibiciju i kako je došlo do izglasavanja njenog povlačenja.

⁴⁷ Dorr, Lisa Lindquist, *A Thousand Thirsty Beaches: Smuggling Alcohol from Cuba to South during Prohibition* (The University of North Carolina Press, 2018.), 4. – 7.

⁴⁸ Dorr, *A Thousand Thirsty Beaches*, 8. – 10.

⁴⁹ Lawson, *Smugglers*, 59.

4.2. Kako i zašto je alkohol zapravo preživio?

Nakon što je prohibicija stupila na snagu, svi koji su ju iskreno zagovarali slavili su i bili iznimno optimistični. U najgorem slučaju očekivalo se nešto poteškoća u samom početku s provođenjem same zabrane, no to je bilo to. Činjenica da je Osamnaesti amandman ratificiran bila je za njih čarobna karta za SAD bez alkohola te su neki čak govorili o svjetskoj kampanji protiv alkohola! Kao početak provođenja te ideje bilo je za cilj pokazati New York, donedavno grad preplavljen alkoholom, kao grad bez alkohola zbog ideje da je za svijet New York zapravo simbolički SAD jer na njega prvog pomisle kad pomisle na SAD. Osim što su bili nerealni u svojim očekivanjima i planovima, članovima Lige nedostajalo je poniznosti zbog uvjerenja da je njihova politička vještina dovela do pobjede prohibicije, dok je tome uvelike pripomogla činjenica da su SAD ušle u Prvi svjetski rat te su joj zbog toga trebale žitarice za prehranu vojske, a ne za proizvodnju alkohola, što je već na u ovom radu objašnjeni način Liga iskoristila. U samom početku činilo se da je Liga uspjela u svom naumu. Statistika je govorila da je opao broj uhićenja zbog alkohola, sudskih slučajeva vezanih uz alkohol i posjeta te prebivanju u bolnici vezanih uz alkohol. To su bile pozitivne vijesti. Negativne vijesti bile su da je zabavna industrija od parkova zabave i Broadwaya do kina izgubila ogromnu količinu zarade. Govorilo im se da će im prohibicija povećati zaradu jer će građani tražiti zamjenu za salone u kojima su se dotad družili i zabavljali, no rezultat je bio upravo suprotan. Činilo se kao da je prohibicija potpuno uništila noćni život i učinila da građani ne napuštaju svoje domove.⁵⁰

Ključna riječ u prethodnom odlomku bila je “činilo se” jer se vrlo brzo pokazalo pravo stanje stvari. Jedan novinar i danas poznatih američkih novina *New York Times* tjednima je provodio istragu promatrajući što se zaista događa u gradu. Njegov članak zvao se *Making a Joke of Prohibition in New York City*. Ne čudi toliko činjenica da se prohibicija nije uspješno provodila, ali su zaista zanimljivi načini kako su to Amerikanci uspjeli uživati u alkoholu unatoč njegovoj strogoj zabrani. Tako je novinar naveo sljedeće: alkohol otvoreno prodavao iz taksija, saloni prodavali alkohol u bocama soka sa izmišljenim nazivima, konobari su skrivali bočice viskija u kutijama za cigare i nosili skrivene boce alkohola za pojasom, u hotelima i barovima je sumnjivo porasla potražnja za čajem i kavom (oboje je pomalo sumnjivo bilo služeno bez šlaga ili šećera),

⁵⁰ Lerner, Michael A., *Dry Manhattan: Prohibition in New York City* (Harvard University Press, 2007.), 41., 56. – 57.

u nekim restoranima vino se otvoreno prodavalo, a u nekima se alkohol pio iz šalica za čaj, konobari su naučili mijenjati boce ispod stolnjaka tako da se činilo da ne prodaju alkohol, a neki noćni klubovi su čak dozvoljavali da gosti donesu vlastiti alkohol koji bi konobari pokupili i onda bi se miješali i točili u stražnjoj sobi. Novinar je dodao i činjenicu da ni strancu nije teško doći do alkohola ispričavši priču o strancu kojeg je konobar uputio do obližnjeg salona s uputom da kaže kako ga je Charley poslao te je na taj način stranac došao do viskija.⁵¹

Sve to je bio tek početak. Širom grada moglo se naći kreativne načine izbjegavanja prohibicije. Tako je jedna trgovina slatkišima prodavala čokoladne zečeve punjene viskijem. U grad je pristiglo tone i tone grožđa od kojeg je tek 20% konzumirano kao voće. U gradu je zaustavljena kočija koja je prevozila alkohol. Vlasnici salona išli su na sud gledati suđenja kako bi otkrili identitete državnih agenata i otkrili rupe u zakonu preko kojih bi mogli izvući okrivljenike. Jedan trgovac je uhvaćen kako je u konzervama u kojima je navodno prodavao maslinovo ulje zapravo bio viski od raži. Umjetnički studiji izdavani su kao mjesta za ilegalno konzumiranje alkohola, a 1920. g. i 1923. g. u gradu je otvoreno ljekarni više nego u prethodnih deset godina zajedno jer su ljekarne mogle izdavati viski na recept. Sve ono s čime se Liga hvalila ubrzo je propalo. Porastao je broj uhićenja zbog alkohola, kao i broj sudskih slučajeva vezanih uz alkohol i posjeta te boravaka u bolnici zbog alkohola. Prohibicija se naprosto raspadala pred očima njenih zagovornika. Štoviše, dogodila se potpuno suprotna stvar od onoga čemu su se članovi Lige nadali. Umjesto da New York postane simbolom trezvenosti, zbog brojnih novina koje su redovito izvještavale o tome kako se u gradu krši prohibicija (na što su se članovi Lige vatreno bunili), grad je ubrzo postao simbol otpora prema prohibiciji te takvim i ostao sve do njenog kraja.⁵²

Ako se prohibicija nije mogla održavati u New Yorku, a onda je situacija sigurno bila drugačija u središtu američke vlade, Washington D.C.-u, gdje je svako kršenje prohibicije bilo vlasti pred nosom te bi u takvoj situaciji bilo čim prije kažnjeno drugima za primjer, zar ne? Pitanje je dakako retoričke prirode jer je situacija bila potpuno drugačija od tog željenog ideala. Doduše, u jednom je Washington ipak bio bolji od New Yorka i ostalih gradova, a to je bilo nepostojanje bilo kakvog organiziranog kriminala što je automatski značilo nepostojanje nasilja u poslu. Umjesto toga, krijumčarenjem su se bavili pojedinci. Tako se u krijumčarenju alkohola u Washingtonu okušalo i uspostavilo crnačko stanovništvo grada, mladi vladini službenici, ljudi

⁵¹ Lerner, *Dry Manhattan*, 57. – 58.

⁵² Lerner, *Dry Manhattan*, 58. – 60.

prethodno ovlaštene za provođenje prohibicije koji su pozvani u grad kako bi im se dao otkaz, društveno popularne mlade dame s prostranim apartmanima i mnogi drugi pojedinci različitih društvenih položaja i dobi. 1929. g. izračunato je da u grad tjedno dolazi 6000 galona redestiliranog alkohola, 9000 galona viskija ili viskija od raži, 7000 galona žestokog alkohola i 1000 galona medicinskog alkohola. Kada se tomu pridoda činjenica da se taj alkohol miješao s vodom, dolazi se do brojke od 1 600 000 galona (jedan galon jednak je količini od 3.7 litara)! U gradu je bilo oko 4000 krijumčara te su čak vršili kućnu dostavu. Zanimljivo je da su na samom početku prohibicije krijumčari bili toliko drski da su alkohol prodavali preko puta gradske policijske postaje, a neki su čak i skrivali svoje zalihe alkohola po grmlju oko Bijele kuće! Kvaliteta samog alkohola je često bila loša zbog loših sastojaka jer se sigurno išlo na što bržu i brojniju proizvodnju. Krijumčari su se vrlo brzo i modernizirali te počeli koristiti automobile u svom krijumčarenju te se u njima prevozili alkohol i bježali od policije, pa scene potjere iz filmova nisu bile nemoguće, već stvarnost. Neki su imali više automobila da bi zavarali policiju, a drugi su čak postavili uređaje koji bi ispuštali dim iza auta kako bi dezorijentirali policiju i pobjegli! Još valja reći i da je rezultatu velikog priljeva alkohola u grad sigurno pomogla njegova sjeverna granica, jer se tamo nalazila država Maryland koja nije prihvatila prohibiciju u svojem teritoriju!⁵³

Dakle, u najpoznatijem američkom gradu te u gradu gdje je središte američke vlade prohibicija je od samog početka bila neuspjela u svom naumu. Zašto je tomu tako? Najjednostavniji i najočitiiji odgovor koji se nameće je da je zagovaratelja prohibicije, unatoč njihovoj brojnosti, vatrenosti i utjecaju, bilo znatno manje nego njenih protivnika. Da nema onih koji žele konzumirati alkohol, prohibicija ne bi bila nikakav problem, a budući da oni nisu nestali preko noći nakon stupanja prohibicije na snagu, jednostavno su se snalazili kako su znali i mogli da dođu do alkohola i na taj način kršili prohibiciju. Međutim, ako je to bio glavni problem koji je presudio prohibiciji, nije bio jedini.

Prvi svjetski rat je završio i raspadom velikih monarhija najavio u Europi velike promjene, no Europa nije bila jedino mjesto gdje su se događale promjene. Prvi svjetski rat bio je na neki način početak kraja starih vrijednosti i tako je nekako i bilo. Dok su Europu očekivala desetljeća hrvanja sa SSSR-om i komunizmom te jednako neugodna (ali znatno kraća) epizoda sa fašizmom i nacizmom (gdje je doduše sudjelovao i SAD), u SAD-u se već počeo učvršćivati kapitalizam te je ona postala i ostala njegovim simbolom do današnjih dana. Amerika se našla na pobjedničkoj

⁵³ Peck, Garrett, *Prohibition in Washington, D.C.: How Dry We Weren't* (The History Press, 2011.), SIXTEEN AWFUL YEARS: BOOTLEGGING (e-knjiga)

strani rata (doduše, ne slučajno jer je osim njemačkih provokacija, koje su bile izgovor za stupanje u rat, valjalo zaštititi ogroman američki kapital uložen u sile Antante) te je od njega profitirala, a ekonomsko stanje u državi bilo je dobro. Američko društvo počelo se brzo i nezaustavljivo mijenjati, a s tim je došlo i mijenjanje percepcije američke vlade koja će se protjecanjem 20. st. sve više i više odmicati od interesa običnog čovjeka. Zemlju je zahvatio val konzumerizma i ljudi su masovno kupovali radije i automobile. Uz pojavu Sigmunda Freuda ljudi su postali otvoreniji prema pitanjima seksualnosti, psihologija je postala zanimljiva i popularna, a ljudi su počeli posjećivati psihijatre. Međutim, najzanimljivija društvena promjena u priči o prohibiciji je ta da su sada žene bile društveno jednake muškarcima jer su imale pravo glasa. Za očekivati je bilo da će sada te plemenite žene, koje su se tako vatreno protivile alkoholu koji je predstavljao opasnost i za njih same i za njihove obitelji, sada još više pojačati svoj otpor prema alkoholu. Dogodilo se upravo suprotno.⁵⁴

1920-e u američkoj povijesti nose nazive *Roaring Twenties* i *Jazz Age*. Zemlja je uživala blagostanje, a s novostečenim pravom glasa, uvjeti života žena diljem SAD-a počeli su se poboljšavati. Pojavila se cijela jedna ženska elita zvana *flappers* ili *it girls* po filmu *It* sa Clarom Bow u glavnoj ulozi. Po uzoru na nju te žene su bile u radnom odnosu, nosile su kratke suknje, bob frizure, ostajale su dugo budne, pušile su i pile te imale liberalne stavove o seksualnim odnosima. Najbogatije od njih su čak posjedovale i same vozile svoje vlastite automobile! One doduše jesu bile iznimka jer je velika većina žena nažalost živjela u siromaštvu i lošim uvjetima, ali na njima nije bila pozornost. Ako su prosječnoj ženi *it girls* bile uzor ili san, onda je jasno da je ideja žene kao majke i čuvarice ognjišta polako, ali sigurno počela blijediti.⁵⁵

Bilo je i drugih društvenih promjena koje su počele utjecati na život žena. Konkretno, dobna granica za udaju se pomakla prema gore i nije se više očekivalo da se žene udaju u tinejdžerskim godinama, pa je onim ženama koje su imale priliku poslovna karijera postala jedna od životnih mogućnosti. Osim toga vrlo polako se počelo mijenjati mišljenje o razvodu braka. Još uvijek se na to gledalo kao na veliku sramotu, ali će se taj stav tijekom 20. st. drastično promijeniti.

⁵⁴ Peck, *Prohibition in Washington*, SIXTEEN AWFUL YEARS

⁵⁵ Bingham, Jane, *A Cultural History of Women in America; The Great Depression: The Jazz Age, Prohibition, and Economic Decline 1921-1937*, (Chelsea House Publications, 2011.), 5. - 7.; 10. - 11.

Osim toga važno je spomenuti i kontraceptivna sredstva koja su postala lako dostupna. Sve u svemu, 20. st. donijelo je više promjena u život žena nego koje u povijesti do tada.⁵⁶

I tako su žene koje su donedavno bile simbolom borbe protiv alkohola preko noći počele ulaziti s muškarcima u ilegalne salone i s njima piti alkohol. Zabranjeno voće je najslađe, kaže narodna poslovice, a tako je bilo i u tom slučaju. Kršenje zakona bilo je glamurno i bilo vezano uz šik i individualizam. Drugim riječima, žene su učinile zaokret za 360 stupnjeva. Najprije su one bile te koje su u prošlosti proizvodile alkohol, potom su prepoznale njegovu opasnost za društvo i ujedinile se u borbi protiv njega u svrhu zaštite sebe i svojih obitelji, a potom su opet prihvatile taj isti alkohol kako bi bile jednake muškarcima, prkosile tradiciji i bile popularne. Osim svega toga žene su se, kako je u radu već i spomenuto, okušale i u krijumčarenju alkohola. Od spomenutih 4000 krijumčara u Washingtonu, 500 od njih bile su žene! Štoviše, iste godine kada je prohibicija stupila na snagu žene su dobile pravo glasa i od tog trenutka ta dva dotad čvrsto vezana pokreta (pokret trezvenosti i pokret za prava žena) su se idejno razdvojila. Da bi cijela priča bila ironičnija, mlade žene su ubrzo osnovale organizaciju potpuno suprotnog cilja od Lige pod nazivom *The National Liberal Alliance* koja je 1923. g. u Washingtonu (a prije toga diljem SAD-a) provela anketu o povratku alkohola. 55 876 je bilo za povratak alkohola, a samo 1398 protiv.⁵⁷

Prije nego se krene dalje, valja još spomenuti i Gertrude Lythgoe koja je u povijesti zapamćena kao najslavnija krijumčarka alkoholom pod nadimkom *The Queen of Rum Row*. Slavu je stekla prodavajući alkohol na Bahamima te tako što je nekoliko tjedana provela na brodu najpoznatijeg krijumčara *Rum Rowa* Billa McCoya. Zanimljivo je da je Lythgoe zapravo bila zaposlenica londonske tvrtke Haig and MacTavish Scotch Whiskey.⁵⁸

Ostaju još dva velika i usko povezana razloga zbog kojih je prohibicija bila osuđena na propast. Riječ je o američkoj ekonomiji i diplomaciji. Iz današnje perspektive čine se iznimno naivna onodobna pozitivna očekivanja od prohibicije. Zabrana alkohola naravno nije napravila ništa drugo nego gotovo istrijebila jednu ekonomsku granu koja je dotad pristojno punila državnu blagajnu. Umjesto da se puni državna blagajna, punili su se džepovi pojedinaca i mafije. Štoviše,

⁵⁶ Bingham, *A Cultural History*, 11. – 13.

⁵⁷ Peck, *Prohibition in Washington*, PROHIBITION COMES EARLY: THE ANTI-SALOON LEAGUE/SIXTEEN AWFUL YEARS

⁵⁸ Dorr, *A Thousand Thirsty Beaches*, 1.; 14. – 15.

država je praznila svoju blagajnu financirajući borbu protiv kriminala koja je, unatoč svim naporima i uspjesima kojih je svakako bilo, u konačnici bila uzaludna. Čim je postalo jasno da prohibicija neuspješna, bilo je jednako jasno da od onog sna bogatih poduzetnika o trijeznim i vrijednim radnicima te uzoritom američkom društvu neće biti ništa. A ipak, neki unatoč jasnom crvenom svjetlu nisu odustajali od svojih uvjerenja. Tako je tada znameniti američki ekonomist Irving Fisher strastveno zagovarao prohibiciju te čak napisao 3 knjige o prohibiciji gdje je jasno bila vidljiva njegova potpora tom Sizifovom poslu. Iako je bio ateist, djetinjstvo je proveo u religioznom okruženju i doktrine protestantizma ga očito nisu napustile. Fisherove knjige bavile su se proučavanjem društvene statistike vezane uz prohibiciju. Temelji njegovog proučavanja bile su sljedeće teze. Prohibicija se nesavršeno provodi. Rezultati prohibicije nisu tako loši kao što se govori. Prohibicija je zapravo učinila puno dobrog. Unatoč akademskoj potkovanosti očito je da je Fisherova želja za promjenom američkog društva na bolje zamaglila njegov razum tjerajući ga da zanemari jednostavne čimbenike uzroka i posljedice i potpuno se osloni na brojke. Cilj je opravdavao sredstva. Zato su s pravom za Fishera rekli da je “učenjaka na stranputicu odveo križar”.⁵⁹

Na stvarno stanje stvari i Fisherove zablude reagirali su ekonomisti Clark Warburton i Herman Feldman. Feldman je ukazao na netočnost Fisherove procjene novčanog gubitka zbog konzumiranja alkohola koji su se temeljili na nekontroliranim eksperimentima o utjecaju alkohola na industrijsku efikasnost. Drugim riječima, Fisher je tvrdio da će bez alkohola ljudi bolje raditi i da će država povećati svoju zaradu, a novac korišten za alkoholnu industriju će biti namijenjen za druge stvari. Feldman je ukazao na to da su eksperimenti na kojima je Fisher temeljio svoju tezu nedovoljni i da opadanje produktivnosti može biti rezultat makar i depresivne misli pojedinca, a ne nužno alkohola kojeg je taj proučavani pojedinac popio, a također je ukazao na to da je u povijesti alkohol konzumiran na poslu zbog veće produktivnosti. Feldman je proveo i anketu o tome kako je prohibicija utjecala na porast ili smanjenje konzumiranja alkohola na poslu. Nažalost, unatoč Feldmanovim upozorenjima na prirodu dobivenih rezultata (koji su ukazivali na smanjenje konzumiranja alkohola) zbog raznih čimbenika i ograničenosti broja ispitanika, rezultati njegove ankete su korišteni kao dokaz pozitivnih učinaka prohibicije. Warburton je taj grijeh ispravio svojim doprinosima dajući najdetaljniji prikaz prohibicije. Zaključio je da se alkohol konzumira jednako kao i prije prohibicije i da prohibicija nema nikakav mjerljivi učinak na bolji rad industrije, već da je riječ o posljedicama novih uvjeta rada, a povećanje trijeznosti na poslu je rezultat novih

⁵⁹ Thornton, Mark, *The Economics of Prohibition* (University of Utah Press, 1991.), 15. – 23.

luksuza i aktivnosti za slobodno vrijeme na koje se novac trošio. Također je kritizirao vladino podupiranje prohibicije na temelju ispitivanja radnika jedne jedine tvornice!⁶⁰

Što se diplomacije tiče, situacija je također bila daleko od bajne. Naime, SAD je proglasio prohibiciju, dok sve druge države nisu. Htio, ne htio, SAD se na taj način pretvorio u savršeno tržište za alkohol iz drugih država koje su ga proizvodile. Dakle ne samo da je SAD proglasivši prohibiciju stvorio crno tržište alkohola, gubio novac koje je to crno tržište zarađivalo i aktivno trošio ogromne količine novca da ga neuspješno suzbije, već je i neizravno upumpavao vlastiti kapital u ekonomiju drugih država čiji je alkohol ilegalnim putem završavao u SAD-u i bio prodavan na tom istom crnom tržištu. Velika Britanija je tako do 1914. g. bila najveći izvoznik alkohola, ali je i dalje najveći dio zarade dolazio od prodaje na njenom vlastitom tlu. Prvi svjetski rat dodatno je poremetio tržište u britanskoj potrazi za uvoznikom, a američka prohibicija na prvi je pogled zatvorila unosno američko tržište za britanski alkohol. Rješenje je došlo brzo kada je na Bahamima, inače britanskoj koloniji, počelo cvjetati krijumčarenje alkohola zbog geografske blizine SAD-u te je alkohol na taj način bio ilegalno prodavan po obali Floride. Krijumčarima je trebao kvalitetan alkohol, a britanski proizvođači su ga imali. Zbog toga je naglo narastao broj plovila s britanskom registracijom. To otvoreno izrugivanje prohibicije dodatno je zakompliciralo britanske i američke odnose jer je nakon završetka rata bilo jasno da Velika Britanija gubi svoju hegemoniju i da SAD zauzima njeno mjesto kao najjača svjetska sila.⁶¹

Pokušaji da se stanje uredi počeli su već 1923. g., no kako je u radu već spomenuto da je sporazum vidio svjetlo dana tek godinu dana kasnije, jasno je da je 1923. g. protekla u diplomatskim natezanjima. Ta ista diplomatska natezanja nastavila su se i nakon što je sporazum uspostavljen sve do kraja prohibicije, složena su, dugačka, uključuju poteze raznih službenika obje države i nepotrebno ih je u cijelosti iznositi. Sažeto govoreći, tijekom vremena jest bilo napretka i dopune sporazuma koji je prvotno bio iznimno loše osmišljen, međutim problematika je bila ta da je u interesu SAD-a bilo spriječiti uvoz stranog alkohola u državu, dok je u interesu Velike Britanije bilo zaštititi svoje pravo na izvoz robe tj. svoje interese. Budući da su dvije države bile u specifičnom odnosu kao dvije najveće svjetske sile, cijela situacija je zapravo postala “mi i oni” priča za obje strane te je dodatno i nepotrebno komplicirala cijelu situaciju koja je u drugačijim

⁶⁰ Thornton, Mark, *The Economics of Prohibition*, 23. – 29.

⁶¹ Spinelli, Lawrence, *Dry Diplomacy : The United States, Great Britain, and Prohibition America in the Modern World* (Scholarly Resources, Inc., 1989.), xiv. – xv.

uvjetima mogla biti uređena puno uspješnije. Bilo kako bilo, krajem 1920-ih krijumčarenje na jugu je donekle stavljeno pod kontrolu (iako su britanski Bahami zamijenjeni francuskim posjedom St. Pierre-Miquelon), no novi problem se pojavio s Kanadom u kojoj se otad uvoz britanskog alkohola drastično povećao. Cijela ta priča se nastavila i poslije prohibicije, a Drugi svjetski rat napokon je stao na kraj krijumčarenju alkohola preko oceana. Do tada je napokon i cijela stvar bila detaljno uređena između Velike Britanije i SAD-a.⁶²

Kanada je u cijeloj priči o prohiciji vrlo zanimljiva. Najprije se sama okušala u pokušaju uvođenja trezvenosti koji je postupno propadao diljem države. Tako se dogodilo da je, kada je prohibicija stupila na snagu u SAD-u 1920. g., kanadska provincija najbliže američkoj granici prohibiciju već prekrizila. Što je uslijedilo, ne treba se pogađati. Međutim, osim krijumčarenja alkohola, Kanada je bila posebna po tome što se pokazala kao idealna turistička destinacija za Amerikance željne alkohola. To je išlo do te razine da su američki ugostitelji odlazili u Kanadu raditi služeći svoje sunarodnjake, a do 1930. g. godišnji broj Amerikanaca koji su posjećivali Kanadu bio je izražavan u milijunima.⁶³

Unatoč očitj problematici, kanadska vlada nije odlučila reagirati, već je SAD vidjela kao unosno tržište, bilo za uvoz alkohola, bilo za pružanje utočišta za ljubitelje alkohola te je zadovoljno trljala ruke promatrajući bujanje svoje ekonomije. Sve do 1930. g., dakle dobrih deset godina, a tri godine prije kraja prohibicije u SAD-u, kanadska vlada nije poduzela ništa kako bi promijenila situaciju, a takve prilike pružile su tamošnjim krijumčarima jednaki romantičarski status kao onima s juga SAD-a. Štoviše kanadski alkohol, za razliku od razne niskokvalitetne ponude diljem SAD-a, bio je nadasve kvalitetan i brzo je postao najviše cijenjen. Prohibicija jest dovela do napetosti između Amerikanaca i Kanadana, no izostalo je dugotrajno i naporno diplomatsko natezanje prisutno u odnosu s Velikom Britanijom, dijelom zbog proračunatosti kanadske vlade koja nije ništa poduzela do 1930. g., a dijelom što se prohibicija u SAD-u bližila svome kraju te se daljnja borba pokazala uzaludnijom nego prije.⁶⁴

⁶² Spinelli, Lawrence, *Dry Diplomacy*, 59. – 69., 73. – 83., 89. – 101., 107. – 119., 127. – 142.

⁶³ Moore, Stephen T., *Bootleggers and Borders: The Paradox of Prohibition on a Canada-US Borderland* (University of Nebraska Press, 2014.), 2: A Cross-Border Crusade, 3: Refugees from Volstead (e-knjiga)

⁶⁴ Moore, Stephen T., *Bootleggers and Borders*, 4: The Halcyon Days of Rum-Running, Epilogue

I doista, američka ekonomija krajem 1920-ih godina počela se raspadati, a prohibicija koja je navodno koristila ekonomiji izravno je uzrokovala slom američke burze 1929. g. Počelo je razdoblje koje se u američkoj povijesti naziva Velika ekonomska kriza (*Great Depression*). Zemlja je bila u ogromnoj ekonomskoj krizi, a prohibicija je crpila državne resurse bez da je davala ikakav pozitivan rezultat i iz godine u godinu gubila je potporu i jednostavno rečeno razlog za postojanje. 1933. g. prohibicija je završila poništavanjem Osamnaestog amandmana i postala dio povijesti.⁶⁵

Danas spomen na prohibiciju, osim u povijesti, preživljava uglavnom zbog zastupljenosti u zabavnoj i umjetničkoj industriji. Filmovi, serije, video igre, stripovi i bilo koji drugi proizvod koji tematizira to razdoblje nakratko ga vraća u život. Osim toga, američka prohibicija nije ostavila većeg traga, kako u društvu SAD-a, tako i u društvu svijeta te se što prije htjelo zaboraviti na tako veliki i naivni neuspjeh. Danas je alkohol više nego ikad prisutan, kako u SAD-u, tako i ostatku svijeta. No, ako ništa drugo, američka prohibicija je najjasnije pokazala kako ne postoji takva vlada i takav sustav koji može zabraniti nešto što društvo zaista želi. Ako ni na čem drugom, onda makar na toj spoznaji (ili možda bolje reći lekciji) američkoj prohibiciji treba biti zahvalan.

⁶⁵ Thornton, Mark, *The Economics of Prohibition*, 21., 27.

5. Zaključak

Američka prohibicija temeljila se na plemenitoj ideji čišćenja društva od alkohola kao velikog uzročnika bolesti, nasilja, nepoželjnog ponašanja i nerada ili lošeg rada. Zagovarali su ju nadahnuti pojedinci, žene, američke crkve, cijele organizacije ljudi te bogati poduzetnici i političari. Zbog svih tih napora zajedno (ali ipak najviše zbog napora posljednjih troje nabrojanih) prohibicija je zaživjela. Njeni uzroci dakle, većinom su bili plemeniti i zasnovani na dobrim namjerama. Njene posljedice unatoč tome bile su katastrofalne, kako za američko društvo, tako za američku ekonomiju. Procvjetao je kriminal i stvorilo se ogromno crno tržište, a država je obilno gubila novac dok se dostupni uludo trošio u pokušaju da se prohibicija uspješno provede. Slom američke burze 1929. g. najavio je početak velike krize i četiri godine kasnije prohibicija je umirovljena kao jedan štetni i neuspjeli eksperiment koji je učinio više zla nego dobra. S time i završava zadaća ovog diplomskog rada koji je (barem se tako njegov autor nada) na sažet način naveo i analizirao najvažnije uzroke i posljedice prohibicije u SAD-u. Tema je opširna, dostupna građa je velika, a na mnogo mjesta trebalo je skratiti sadržaj čitavih poglavlja, pa čak i knjiga, u jedan ili dva odlomka. Ima se još puno toga za reći o prohibiciji, bilo da je to o poslovima mafije i krijumčara diljem SAD-a, o kulturi i noćnom životu američkog društva tijekom prohibicije, o položaju žena, o političkim i diplomatskim igrama itd., no autor rada se nada da su barem sami uzroci prohibicije (koji su manje poznati nego posljedice koje su odavno dio popularne kulture) ovdje stavljeni na vidjelo. Ovaj diplomski rad tek je zagrebao po površini te opširne teme. Neka posluži bar nekom tko se u budućnosti bude odlučio pisati o, u hrvatskoj historiografiji, tako nepopularnoj temi.

6. Literatura

1. Bingham, Jane. *A Cultural History of Women in America; The Great Depression: The Jazz Age, Prohibition, and Economic Decline 1921-937*. New York: Chelsea House Publications, 2011.
2. Dorr, Lisa Lindquist. *A Thousand Thirsty Beaches: Smuggling Alcohol from Cuba to South during Prohibition*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 2018.
3. Gately, Iain. *Drink: A Cultural History of Alcohol*. New York: Gotham Books, 2008.
4. Kavieff, Paul R. *The Violent Years: Prohibition and The Detroit Mobs*. New Jersey: Barricade Books Inc., 2013.
5. Lawson, Ellen NicKenzie. *Smugglers, Bootleggers and Scofflaws: Prohibition and New York City*. Albany: State University of New York Press, 2013.
6. Lerner, Michael A. *Dry Manhattan: Prohibition in New York City*. Cambridge i London: Harvard University Press, 2007.
7. Mappen, Marc. *Prohibition Gangsters: The Rise and Fall of a Bad Generation*. New Brunswick, New Jersey i London: Rutgers University Press, 2013.
8. Moore, Stephen T. *Bootleggers and Borders: The Paradox of Prohibition on a Canada-US Borderland*. Lincoln i London: University of Nebraska Press, 2014.
9. Okrent, Daniel. *Last Call: The Rise and Fall of Prohibition*. New York, London, Toronto, Sydney: Scribner, 2010.
10. Oxford Learner's Dictionary, pristup ostvaren 28.9.2023., www.oxfordlearnersdictionaries.com
11. Phillips, Roderick. *Alcohol: A History*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 2014.
12. Peck, Garrett. *Prohibition in Washington, D.C.: How Dry We Weren't*. Charleston i London: The History Press, 2011.
13. Rumbarger, John J. *Profits, Power, and Prohibition : Alcohol Reform and the Industrializing of America, 1800-1930 SUNY Series in New Social Studies On Alcohol and Drugs*. Albany: State University of New York Press, 1989.
14. Slavicek, Louise Chipley. *The Prohibition Era: Temperance in the United States*. New York: Chelsea House Publications, 2009.
15. Spinelli, Lawrence. *Dry Diplomacy : The United States, Great Britain, and Prohibition America in the Modern World*. Wilmington: Scholarly Resources, Inc., 1989.
16. Thornton, Mark. *The Economics of Prohibition*. Salt Lake City: University of Utah Press, 1991.

17. Vasquez-Lozano, Gustavo; Charles Rivers Editors. *The Prohibition Era in the United States: The History and Legacy of America's Ban on Alcohol and Its Repeal*. E-izdanje: Charles River Editors, 2017.